

**UNIVERZITA KARLOVA**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut mezinárodních studií

**Bakalářská práce**

**2017**

**Inna Žáková**

**UNIVERZITA KARLOVA**

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD**

Institut mezinárodních studií

**Inna Žáková**

**Vzestup a pád krymského separatismu:  
vyhlášení samostatnosti a květnová ústava  
1992**

*Bakalářská práce*

Praha 2017

Autor práce: **Inna Žáková**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Šír, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2017**

## Bibliografický záznam

ŽÁKOVÁ, Inna. *Vzestup a pád krymského separatismu: vyhlášení samostatnosti a květnová ústava 1992*. Praha, 2017. \_\_\_ s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Šír, Ph.D.

## Abstrakt

Bakalářská práce *Vzestup a pád krymského separatismu: vyhlášení samostatnosti a květnová ústava 1992*, zpracovaná na základě analýzy dostupných zdrojů, se zabývá problematikou krymského separatismu na Ukrajině v 90. letech 20. století, primárně mezi léty 1989 a 1992. Jejím hlavním tématem je vývoj vztahů mezi Ukrajinou a Krymem v kontextu krymské květnové ústavy, která se stala ztělesněním aspirací krymského separatismu. Ústava byla doplněna prohlášením o samostatnosti, které jednostranně povyšovalo pozici Krymu na stejnou úroveň s Ukrajinou. Dokument ovlivnil vztahy mezi těmito dvěma aktéry a definoval požadavky krymského separatistického hnutí, které zůstaly aktuální po celou dobu, kdy byl Krym součástí Ukrajiny. Hlavním cílem práce je zodpovědět otázku, proč byla ústava pro ukrajinskou vládu nepřijatelná a jaký dopad měla na krymsko-ukrajinské vztahy. Práce se postupně věnuje vývoji krymsko-ukrajinských vztahů a genezi krymského separatismu, na jejichž základě se snaží nalézt převládající tendence. Následně práce zkoumá samotnou květnovou ústavu a vyhlášení samostatnosti v roce 1992, respektive její obsah, symboliku a následky v rámci dalšího vývoje. V závěru práce jsou shrnuty dopady květnové ústavy na vztahy mezi zmíněnými dvěma aktéry a důvody Ukrajiny pro její odmítnutí.

## **Abstract**

The bachelor thesis *Rise and Fall of Crimean Separatism: Act of State Independence and Constitution of May 1992*, is based on the analysis of available resources. It deals with the problematic issues of Crimean separatism in Ukraine in the 1990s. The thesis analyses the evolution of the internal relations between Crimea and Ukraine in the context of the first Constitution of May 1992, which became the embodiment of separatism on the peninsula. Crimean effort to achieve larger competences and strengthen the autonomous status within Ukraine had been reflected in this constitution. The State of Independence accompanied the constitution and elevated Crimean status defining the relations between the two subjects as a partnership. The May constitution influenced further development of the relations between Crimea and Ukraine. The main purpose of this thesis is to answer the question why the constitution was unacceptable for the Ukrainian government and what impact it had on the relationship between Crimea and Ukraine. The thesis analyses in detail the development of Crimean-Ukrainian relations and evolution of Crimean separatism, which is important for understanding the prevailing tendencies. Furthermore, the thesis endeavors to analyze the May constitution and the Act of State Independence itself. It aims to analyze its content, symbolism, and consequences for further development. In the conclusion of the thesis, the impacts on Crimean-Ukrainian relations and the reasons of rejecting the constitution are summarized.

## **Klíčová slova**

Krym, Ukrajina, separatismus, ústava, autonomie, ruské obyvatelstvo, postsovětský prostor

## **Keywords**

Crimea, Ukraine, separatism, constitution, autonomy, Russian population, post-soviet area

**Rozsah práce: 83 103 znaků**

## **Prohlášení**

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Inna Žáková

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. Janu Šírovi Ph.D. za cenné rady a trpělivost v průběhu procesu vyhotovení této bakalářské práce.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
<b>Jméno:</b>	Inna Žáková
<b>E-mail:</b>	Inna.zakova@gmail.com
<b>Studijní obor:</b>	Mezinárodní teritoriální studia
<b>Semestr a školní rok zahájení práce:</b>	LS 2016
<b>Semestr a školní rok ukončení práce:</b>	LS 2017
<b>Vedoucí bakalářského semináře:</b>	PhDr. David Emler, Ph.D.
<b>Vedoucí práce (povinné):</b>	PhDr. Jan Šír, Ph.D.
<b>Název práce:</b>	Vzestup a pád krymského separatismu: vyhlášení samostatnosti a květnová ústava 1992
<b>Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek)</b>	Cílem předkládané práce je zjistit, jaký dopad měla květnová ústava na krymsko-ukrajinské vztahy v kontextu vývoje krymského separatismu. Současně s tím práce zkoumá, proč byla tato ústava neakceptovatelná pro ukrajinskou vládu a co pro ukrajinskou stranu tento dokument představoval. Práce analyzuje vztahy mezi Krymem a Ukrajinou a ty jejich aspekty, které vedly k přijetí květnové ústavy. Nespokojenost krymské reprezentace s ústřední mocí v Kyjevě byla zapříčiněna především pocíťovaným nedostatkem podílu na procesu rozhodování o svém vlastním území. Tím vznikla snaha definovat své pravomoci ambiciózněji a projevem této snahy je právě květnová ústava z roku 1992, která usilovala o posílení pravomocí Krymu. Časové vymezení práce probíhá detailněji v první polovině 90. let. Dále je zahrnuta analýza následků květnové ústavy a komplexnější vysvětlení jejího významu v krymsko-ukrajinských vztazích.
<b>Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):</b>	Původní cíl práce spočíval v analýze krymské krize 2014. Postupně došlo ke zúžení na období začátku 90. let a zaměření na problematiku krymského separatismu a jeho vztah s kyjevskou vládou. To je zdůvodněno potřebou ponořit se hlouběji do problematiky krymského separatismu. Současným cílem práce je zkoumat krymský separatismus na začátku 90. let, zejména legislativní požadavky krymských separatistů vůči kyjevské vládě a s tímto účelem analyzovat vyhlášení nezávislosti a květnovou ústavu z roku 1992, která tyto požadavky zrcadlí. Tyto dokumenty jsou pro práci důležité, protože představují první oficiální rozpor v krymsko-ukrajinských vztazích. Tím také zdůvodňuji výběr tohoto tématu jako jádra práce. Věcné vymezení bylo změněno na problematiku krymského separatismu v tehdejší nově nezávislé Ukrajině z hlediska legislativních požadavků a květnové ústavy. Teritoriálně zůstalo téma nezměněno.
<b>Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):</b>	Teoretická část: vymezení základních pojmů Historický kontext Příčiny a události vedoucí k vyhlášení květnové ústavy Květnová ústava 1992 a vyhlášení samostatnosti Význam květnové ústavy 1992 ve vývoji krymsko-ukrajinských vztahů



**Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):**

Primární zdroje:

Konstitutsiia Respubliki Krym ot 6. 5. 1992. Officiální web ukrajinské Verchovné rady.  
<http://zakon0.rada.gov.ua/krym/show/rb076a002-92/ed19920506> (staženo 2. 4. 2017)

Konstitutsiia Respubliki Krym ot 23. 12. 1998. Officiální web ukrajinské Verchovné rady.  
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/350-14/ed19981223> (staženo 15. 7. 2017)

Zákon „o statusu autonomní republiky Krym“. Officiální web ukrajinské Verchovné rady.  
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2299-12/ed19920429> (staženo 15. 7. 2017)

Opinion on “whether the decision taken by the supreme council of the autonomous republic of Crimea in Ukraine to organise a referendum on becoming a constituent territory of the Russian Federation or restoring Crimea’s 1992 constitution is compatible with constitutional principles”. Official site of European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), no. 762. (March 2014).  
[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e) (staženo 3. 4. 2017)

Knižní publikace:

Drohobycky, Maria. *Crimea: dynamics, challenges and prospects / edited by Maria Drohobycky*. Lanham: Rowman & Littlefield, American Association for the Advancement of Science, 1995.

Malgin, Andrej. *Krymskii uzel*. Simferopol: Novyi Krym, 2000.

Motyl, Alexander. *Dilemmas of independence: Ukraine after totalitarianism*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1993.

Riabushkin, Dmitrii. T. 3: *Krym*. In *Regiony Ukrainy: Khronika i rukovoditeli*, ed. Kimitaka Matsuzato et al., 13–124. Hokkaido: Slavic Research Center of Hokkaido University, 2009.

Rosůlek, Přemysl. *Politický secesionismus a etické teorie*. Brno: Barrister and Principal, 2014.

Kasjanov, Georgij. *Ukraina 1991–2007: Očerki novejshej istorii*. Kyjev: Nash chas, 2008.

Kuzio, Taras. *Ukraine-Crimea-Russia: Triangle of Conflict*. Stuttgart: Ibidem–Verlag, 2007.

Sasse, Gwendolyn. *The Crimea question: identity, transition, and conflict*. Cambridge: Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute, 2007.

Scruton, Roger. *Slovník politického Myšlení*. Londýn: Pan Books, 1983.

Wilson, Andrew. *The Ukrainians: unexpected nation*. New Haven: Yale University Press, 2015.

Wilson, Andrew. *Ukrainian Crisis: What Does It Mean for the West*. New Heaven: Yale University Press, 2014.

Odborné články:

Chi mohla Ukrajina vtratyty Krym v 1990-X rokach!?. Address by Olena Ljubovec. Officiální web ukrajinského institutu národní paměti. <http://www.memory.gov.ua/publication/olena-lyubovets-chi-mogla-ukraina-vtratiti-krim-u-1990-kh-rokakh> (staženo 2. 4. 2017)

Goble, Paul. „Russian national identity and the Ukrainian Crisis“. *Communist and Post-Communist Studies* 49, (2016): 37–43.

Krym 94: Separatisty rozpochinajut i ... prograjut. Officiální web ukrajinského nezávislého centra geopolitických studií Borisfen Intel (květen 2013). <http://bintel.com.ua/uk/3-projects/krym-94/> (staženo 2. 4. 2017)

Markus, Ustina. „Crimea Restores 1992 Constitution“. *RFE/RL Research Report* 3, (červen 1994), 9–12.

Sasse, Gwendolyn. „The „New“ Ukraine: State of Regions“. *Regional and Federal Studie* 11, č. 3, (2001): 69–100.

Sasse, Gwendolyn. „Conflict-Prevention in a Transition State: The Crimean Issue in Post-Soviet Ukraine“, *Nationalism and Ethnic Politics* 8, č. 2, (2002): 1–26.

Solchanyk, Roman. Crimea: between Ukraine and Russia. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1996. <https://www.rand.org/pubs/reprints/RP510.html>. (staženo 15. 7. 2017)

Wilson, Andrew. „Crimea’s Political Cauldron“. *RFE/RL Research Report* 4, (listopad 1993), 1–8.

Wydra, Doris. „The Crimea Condurum: The Tug of War Between Russia and Ukraine on the Question of Autonomy and Self-Determination“. *International Journal on Minority and Group Rights*, č. 10, (2004), 111–130.

## Obsah

<b>ÚVOD.....</b>	<b>2</b>
<b>TEORETICKÁ ČÁST: VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ .....</b>	<b>7</b>
<b>HISTORICKÝ KONTEXT .....</b>	<b>10</b>
<b>CESTA VEDOUcí K PŘIJETÍ KVĚTNOVÉ ÚSTAVY.....</b>	<b>12</b>
STÁTOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ KRYMU PŘED UKRAJINSKOU NEZÁVISLOSTÍ .....	12
KRYM SOUČÁSTÍ NEZÁVISLÉ UKRAJINY .....	15
<b>KVĚTNOVÁ ÚSTAVA 1992 A VYHLÁŠENÍ SAMOSTATNOSTI.....</b>	<b>20</b>
VYHLÁŠENÍ KVĚTNOVÉ ÚSTAVY, JEJÍ OBSAH A SYMBOLIKA .....	20
BEZPROSTŘEDNÍ REAKCE NA KVĚTNOVOU ÚSTAVU .....	23
<b>VÝZNAM KVĚTNOVÉ ÚSTAVY 1992 .....</b>	<b>26</b>
VYHLÁŠENÍ KVĚTNOVÉ ÚSTAVY V ROCE 1992 A JEJÍ REINSTALACE V ROCE 1994.....	26
ROLE KVĚTNOVÉ ÚSTAVY VE VÝVOJI KRYMSKO-UKRAJINSKÝCH VZTAHŮ .....	30
<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>33</b>
<b>SUMMARY .....</b>	<b>37</b>
<b>BIBLIOGRAFIE.....</b>	<b>40</b>

## Úvod

### Téma práce, cíle a výzkumná otázka

Tématem této bakalářské práce je vzestup a pád krymského separatismu v 90. letech 20. století, s konkrétním zaměřením na květnovou ústavu z roku 1992 a její dopad na krymsko-ukrajinské vztahy. Počátek 90. let byl pro Krym i Ukrajinu obdobím významných změn způsobených nedávným rozpadem Sovětského svazu. Snaha Krymu o posílení autonomních práv, která probíhala spolu se vzestupem separatistického hnutí na poloostrově, byla nepříjemnou skutečností pro euforii provázející nově nabytou nezávislost Ukrajiny. Krymská politická reprezentace příliš nesympatizovala s ukrajinským rozhodnutím vytvořit stát s centrem veškeré moci v Kyjevě, což bylo způsobeno obavou z přílišného ukrajinského vlivu. Postupně se začaly prosazovat ideje související se samostatností Krymu nebo dokonce se secesí Krymu od Ukrajiny. Na těchto myšlenkách zakládalo svůj program separatistické hnutí Krymu.

Za první snahu vymanit se z ukrajinského vlivu můžeme pokládat krymské úsilí o vytvoření krymské ASSR jako subjektu Sovětského svazu v roce 1991. Důvody, proč se krymská snaha o únik z ukrajinského vlivu nezdařila, byly brzký rozpad Sovětského svazu a fakt, že ukrajinská vláda vytvoření krymské autonomie vzápětí obrátila ve svůj prospěch jejím zaštitěním. Když se Krym stal součástí nezávislé Ukrajiny, začal bojovat o svá autonomní práva a jejich rozšíření. Nespokojenost krymské reprezentace s ústřední mocí v Kyjevě byla zapříčiněna především pocíťovaným nedostatkem podílu na procesu rozhodování o svém vlastním území. Tím vznikla snaha definovat své pravomoci ambiciózněji. Projevem této snahy je právě květnová ústava z roku 1992, která usilovala o posílení pravomocí Krymu jako rovného partnera Ukrajiny.

Cílem předkládané práce je zjistit, jaký dopad měla květnová ústava na krymsko-ukrajinské vztahy v kontextu vývoje krymského separatismu. Současně práce prozkoumá, proč byla tato ústava nepřijatelná pro ukrajinskou vládu a co pro ukrajinskou stranu tento dokument představoval. Vztahy mezi Krymem a ústřední vládou v Kyjevě byly charakterizovány mocenským soupeřením, které vyvrcholilo právě v první polovině 90. let. Jádrem své práce zaměřuji na obsah a symbolický význam květnové ústavy. Označením „symbolický význam“ vysvětluji hodnotu květnové ústavy, která z ní učinila ztělesnění požadavků krymského separatismu a symbol odporu v krymsko-ukrajinských vztazích. Důsledky ústavy a její význam v širším kontextu jsou také důležitou součástí práce, z nichž vyvozuji odpověď na hlavní výzkumnou otázku

této práce: „Jaký dopad měla květnová ústava na krymsko-ukrajinské vztahy?“. Vedle toho bych také rada zodpověděla, proč byla pro ukrajinskou vládu nepřijatelná. Předpokládám, že odpověď na tuto otázku naleznu při bližším prozkoumání krymsko-ukrajinských vztahů v kontextu krymské květnové ústavy.

Téma postavení Krymu v rámci Ukrajiny po roce 1991 a jeho vztahů s Kyjevem se v české odborné literatuře prakticky nevyskytuje, přestože je v kontextu novodobé historie Ukrajiny a Ruska poměrně významné. V zahraniční literatuře je problematice krymského separatismu věnováno více prostoru, i když nikoliv právě květnové ústavě a událostem s ní spojenými. Problematika, kterou se práce zabývá, je přitom součástí širšího okruhu bádání – vývoje krymského separatismu a krymsko-ukrajinských vztahů po roce 1991. To je v současné době velmi aktuální téma hlavně v kontextu krize, jež vypukla v souvislosti s anexí poloostrova Ruskem v roce 2014. Znalost vývoje krymského separatismu v 90. letech umožňuje lepší porozumění příčinám aktuálních událostí. Ambicí práce je tento nedostatek alespoň částečně nahradit a přispět tak k poznání problematiky krymského separatismu ve sledovaném období.

Výběr tématu práce odůvodňuji právě snahou prozkoumat hlouběji jádro problematiky krymského separatismu. V souvislosti s aktuálním děním na Krymu se stalo toto téma předmětem veřejného zájmu. Česká média a česká odborná literatura nekladou na vývoj krymského separatismu v 90. letech dostatečný důraz. Cítím proto potřebu objasnit úlohu krymské květnové ústavy v krymsko-ukrajinských vztazích, jako jedné kapitoly, která přispěla k mnohem závažnější krizi na mezinárodní scéně.

Práce je časově vymezena především děním první poloviny 90. let, s důrazem na rok 1992. Začátek svého badání však umisťuji již do roku 1989, protože na Krymu začínala politická mobilizace spojená se snahami o místní autonomii, které posléze vyvrcholily v přijetí květnové ústavy. Období do roku 1992 je významné zvyšováním napětí v krymsko-ukrajinských vztazích, počátkem mocenského soupeření a zvyšující se krymskou nedůvěrou vůči kyjevské vládě. V roce 1992 pak byla vyhlášena květnová ústava jako vůbec první novodobá krymská ústava po rozpadu SSSR. Definovala ambice krymských separatistů, které nezanikly ani po neutralizaci krymského separatismu ukrajinskou centrální vládou. Květnové ústavě přidává na významu její úloha v dalším politickém vývoji krymského poloostrova. V roce 1992 se sice nepodařilo naplno prosadit požadavky, které obsahovala. Samotná její existence však vytvořila prostor ke kompromisnímu jednání mezi ukrajinskou vládou a krymskou vládou, ačkoliv mezi nimi vyvolala konflikt. Naproti tomu pokus o reinstalaci květnové

ústavy po krymských prezidentských volbách v roce 1994 zcela jasně vyostřil situaci mezi ukrajinskou a krymskou vládou a ukončil ukrajinský kompromisní přístup v otázce krymských autonomních pravomocí. Tato tendence se projevila také při vytváření nové krymské ústavy dokončené v roce 1998, kde můžeme sledovat že květnové ústavní požadavky z roku 1992 byly ignorovány. Důkazem, že květnová ústava a její význam zůstaly v podvědomí krymských politiků a veřejnosti i nadále je i to, že při referendu v roce 2014 byla použita květnová ústava v jedné z otázek, o kterých se hlasovalo.

V této práci je analyzována úloha květnové ústavy v krymsko-ukrajinských vztazích v kontextu vývoje separatismu na poloostrově. Analýza by měla přinést ucelený obraz o tom, jaký dopad měl tento dokument na vztahy mezi již zmíněnými dvěma aktéry. Měřitelnost těchto dopadů sleduji například na zvyšování potenciálu konfliktu, který zde na začátku 90. let existoval. Jestliže existence květnové ústavy ovlivnila krymsko-ukrajinské vztahy ve výsledku negativně, lze to prokázat militantními kroky, které obě strany při konfliktu v roce 1994 podnikly. Ačkoliv v roce 1992 otevřela cestu k jednání mezi ukrajinskou a krymskou vládou, v dlouhodobém horizontu se květnová ústava stala „mrtvým bodem“ v krymsko-ukrajinských vztazích.

První kapitola přibližuje, jak se formovaly vztahy mezi Krymem a Ukrajinou před vyhlášením ústavy a jaké jsou nejvýznamnější problémy tohoto období, které měly vliv na celkový proces utváření krymské problematiky v rámci Ukrajiny. V druhé kapitole se konkrétně zaměřím na květnovou ústavu, její obsah, hlavní ustanovení a také bezprostřední důsledky pro krymsko-ukrajinské vztahy. Třetí kapitola analyzuje roli květnové ústavy v dalším vývoji vztahů mezi Kyjevem a Simferopolem. Bylo nutné do této kapitoly zahrnout úlohu květnové ústavy při konfliktu mezi Krymem a Ukrajinou v roce 1994 a také výslednou krymskou ústavu z roku 1998. Tento rozbor je důležitý pro úplnou analýzu dopadu květnové ústavy na krymsko-ukrajinské vztahy a její úlohu při vývoji separatismu na Krymu. V závěru se snažím odpovědět na již zmíněnou hlavní výzkumnou otázku a zhodnotit význam tohoto dokumentu jako důležitého mezníku v krymsko-ukrajinských vztazích.

Je také důležité čtenářům této práce definovat mé pojetí vybraných pojmů, se kterými pracuji. Pojem krymský separatismus v práci používám převážně v kontextu krymsko-ukrajinských vztahů, nikoliv vztahů s Ruskou federací. Krymský separatismus je také významnou součástí širší problematiky rusko-ukrajinských vztahů, které se již tato práce nevěnuje.

Krymsko-ukrajinské vztahy pojmám na bázi politického vývoje Ukrajiny a Krymu. Nevěnuji se dalším jejich aspektům, jako jsou ekonomické či kulturní faktory. Na jejich genezi mělo dopad mnohem více faktorů než květnová ústava, je to kupříkladu právě již zmíněná role Ruské federace a její postoj vůči Krymu i vůči Ukrajině. Dále jejich vývoj ovlivnila i propaganda a mediální obraz problematiky v ukrajinských, ruských i krymských médiích, ekonomické vztahy a další aspekty, na které tato práce nemá dostatečnou kapacitu.

Odborných knih týkajících se Krymu obecně je nepřehledné množství. Avšak prací specificky věnujícím se problematice krymského separatismu a květnové ústavě není dostatek. Kvůli nedostatku odborných publikací na toto téma v českém jazyce jsem použila především díla anglických, ruských a ukrajinských autorů. Problémem je, že ruská i ukrajinská literatura je v mnoha případech ideově značně zatížená a často sleduje vedle výzkumných cílů i vlastní politickou agendu.<sup>1</sup> Navíc se problematiky krymské květnové ústavy příliš nedotýkají. Přesto jsem použila děl ruské a ukrajinské literatury pro dokreslení souvislostí a faktů týkajících se řešené problematiky.<sup>2</sup> Z výše zmíněných důvodů jsem však převážně čerpala z děl anglicky píšících autorů, která mají zpravidla větší odstup.

Nejvýznamnějším zdrojem literatury pro mě byly knihy, které jsem našla k dispozici v elektronické verzi, zejména prostřednictvím soukromých sbírek univerzitních profesorů a v menší míře též v univerzitní knihovně. Dále jsem použila články dostupné prostřednictvím internetových databází. Jako hlavní primární zdroj k hlubší analýze jsem ve své práci využila originální znění květnové ústavy z roku 1992, které je k dispozici veřejně.

Nejdůležitějšími díly se pro práci staly publikace britské výzkumnice Gwendolyn Sasse působící na Oxfordské univerzitě, která se krymskou problematikou zabývá velmi podrobně. Jmenovitě jde především o její monografii *The Crimea question: identity, transition, and conflict*. Ta pojímá problematiku Krymu komplexně a řeší snad všechny otázky týkající se diskuze okolo Krymu. Sasse vyzdvihuje rozdílný charakter Krymu v rámci Ukrajiny a věnuje se neuskutečněnému potenciálu konfliktu. Práce této autorky pro mě byly užitečné v tom, že některé její kapitoly věnují separatismu v 90. letech a vycházím z její interpretace květnové ústavy jako základu

---

<sup>1</sup> Sofia Kodzova, *Istoriia Kryma*. Rossiiskai a Voenno-Istoricheskai Biblioteka. (Moskva: OLMA Media Grupp, 2015.) – Souhrnná historie Krymu vydaná pod záštitou ruského ministerstva kultury.

<sup>2</sup> Andrej Malgin, *Krymskii uzel* (Simferopol: Novyi Krym, 2000).



krymského separatismu. Jádrem práce je nevyvratitelný argument, že ukrajinská vláda zvládla přes všechny problémy Krym integrovat.<sup>3</sup>

Pro pochopení a fungování krymské politické scény 90. let v souvislosti s Ukrajinou a další obecné informace ke Krymu je nejlepším zdrojem dílo Dmitrije Rjabuškina *T. 3: Krym v kolektivní práci Regiony Ukrainy: Khronika i rukovoditeli* zpracované pod vedením Kimitaky Macuzata jako součást většího badatelského projektu zaměřeného na výzkum politické situace jednotlivých ukrajinských regionů.<sup>4</sup> Dalšími hodnotnými zdroji zabývajícími se krymskou politickou scénou v 90. letech jsou odborné články Ustiny Markus a publikace Andrewa Wilsona. Andrew Wilson se věnuje popisu krymského politického spektra a upozorňuje na obrovskou veřejnou podporu separatistického hnutí.<sup>5</sup> Publikace Andrewa Wilsona, předního odborníka na postsovětský prostor, mi umožnila pochopit souvislosti týkající se problematických vztahů mezi Ukrajinou, Krymem a Ruskem.<sup>6</sup> Článek Ustiny Markus popisuje vyhrocení konfliktu mezi Krymem a Ukrajinou v roce 1994 a pojímá zde reinstalaci květnové ústavy ze strany krymského parlamentu jako vrchol tohoto konfliktu.<sup>7</sup>

Pro doplnění informací jsem využila odborných děl od známého autora zabývající se Ukrajinou, Tarase Kuzia.<sup>8</sup> K dokreslení právních aspektů problematiky mi dobře posloužil odborný článek od Doris Wydry, zabývající se především krymskou autonomií v kontextu utváření vztahů centrum-periferie.<sup>9</sup> Výzkumná otázka, kterou se předkládaná práce zabývá, není v literatuře řešena. Jestliže se daná literatura zabývá květnovou ústavou a jejími dopady, omezuje se pouze na stručné zdůvodnění a objasnění jejího významu.

---

Georgij Kasjanov, *Ukraina 1991 – 2007: Ocherki novejshej istorii*. (Kyjev: Nash chas, 2008).

<sup>3</sup> Gwendolyn Sasse, *The Crimea question: identity, transition, and conflict*. (Cambridge: Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute, 2007).

<sup>4</sup> Dmitrii Riabushkin, *T. 3: Krym in Regiony Ukrainy: Khronika i rukovoditeli*. (Hokkaido: Slavic Research Center of Hokkaido University, 2009).

<sup>5</sup> Andrew Wilson, „Crimea’s Political Cauldron“, *RFE/RL Research Report* 4, (listopad 1993).

<sup>6</sup> Andrew Wilson, *Ukrainian Crisis: What Does It Mean for the West*. (New Heaven: Yale University Press, 2014).

Andrew Wilson, *The Ukrainians: unexpected nation*. (New Haven: Yale University Press, 2015).

<sup>7</sup> Ustina Markus, „Crimea Restores 1992 Constitution“, *RFE/RL Research Report* 3, (červen 1994).

<sup>8</sup> Taras Kuzio, *Ukraine-Crimea-Russia: Triangle of Conflict* (Stuttgart: Ibidem-Verlag, 2007).

<sup>9</sup> Doris Wydra, „The Crimea Condurum: The Tug of War Between Russia and Ukraine on the Question of Autonomy and Self-Determination“, *International Journal on Minority and Group Rights* 10, (2004).

## **Teoretická část: vymezení základních pojmů**

Tato práce se věnuje separatistickému konfliktu, proto je nutné přesně vymezit základní pojmy a to především pojem separatismus.

Separatismus je v politických vědách definován jako úmysl jedné skupiny uvnitř určitého státu vypovědět loajalitu danému státu a vytvořit tak suverénní stát. Ambice separatistického hnutí se však musí nezbytně vyrovnat se svou životaschopností, tj. tato skupina musí být do budoucna schopná vykazat určitou politickou, ekonomickou a institucionální identitu. To, že má určitá skupina uvnitř nějakého státu unikátní společenskou identitu, ještě neznamená, že může dosáhnout identity politické.<sup>10</sup>

V literatuře bývá pojem separatismus někdy volně zaměňován a ztotožňován s termínem secese. V českém prostředí také dochází k nerozlišení těchto termínů. Tato práce užívá především termín separatismus, jakožto snahu určité skupiny vymanit se z kontroly centrální vlády. Jiní autoři, jako například Michel Hechter, tyto pojmy rozlišují. Separatismus používají pro popis politických hnutí, která usilují o omezení kontroly ústřední moci v konkrétní oblasti, zatímco secese má spíš charakter úplného odtržení části území od původního státu. Odborná literatura analyzuje secesi či separatismus ve třech následujících dimenzích: stát – lid – teritorium. Existuje mnoho explanatorních teorií secese a separatismu, což se vysvětluje především tím, že v posledních desetiletích došlo v mezinárodním prostředí k rozšíření tohoto jevu. Důvodem je vznik nových států z bývalých federací, jako byl například SSSR nebo Jugoslávie.<sup>11</sup>

Obecně jsou za příčiny separatismu pokládány kulturní a politické vyloučení, absence politické moci nebo její nedostatek, ekonomická diskriminace a také asimilace ohrožující vlastní kulturu. Pro tuto práci jsou důležité právě příčiny separatismu a jeho vývoj, které se snaží objasnit především explanatorní teoretici. Jedním z nich je Donald L. Horowitz, který přikládá největší váhu ekonomickým příčinám secese. Oproti tomu jiný autor, Anthony D. Smith, vysvětluje separatismus na základě sociálně-historického procesu, tedy historického vývoje a kulturních odlišností jednotlivých aktérů.<sup>12</sup>

<sup>10</sup> Roger Scruton, *Slovník politického Myšlení* (Londýn: Pan Books, 1983), 139.

<sup>11</sup> Přemysl Rosůlek, *Politický secesionismus a etické teorie* (Brno: Barrister and Principal, 2014), 52.

<sup>12</sup> Rosůlek, *Politický secesionismus*, 50–55.

Dalším konceptem, se kterým tato práce pracuje, je autonomní status neboli samostatnost. Autonomie je podle politického slovníku definována jako žití, které se řídí svými vlastními zákony. Autonomie státu je určena dostatkem moci, která mu umožňuje tvořit vlastní právní normy a vynucovat jejich dodržování. Na druhou stranu však záleží na uznání této moci autoritou, zdali je autonomní stát pokládán za legitimního vládce nad daným územím. Moc autonomního státu je ohraničená mírou dozoru, který nad ním vykonává mocnější vnější autorita. Odlišnou variantou je regionální autonomie, kde stát místním orgánům uděluje moc tvořit zákony, anebo takovou moc uznává, tím pádem také uznává regionální autonomii určitého území. Složité příklady místní autonomie mohou mít podobu federace.<sup>13</sup>

Podstatou autonomie je poskytnutí speciálních práv pro určitou skupinu osob obývajících dané území. Právě kvůli odlišnostem, které vznikají na základě vnitřního a vnějšího sebeurčení na konkrétním území a části populace, se vyvinul koncept autonomie i separatismu. Tyto dva pojmy jsou mnohdy úzce spojeny. Podle vícero mezinárodních dokumentů mají jednotlivé národy či etnické skupiny právo na sebeurčení, výběr reprezentace a formu vlády. Problematika sebeurčení však bývá spojená právě se separatismem. Sebeurčení ve státech východní Evropy se liší, zejména v kontextu se Sovětským svazem a jeho četnými autonomiemi. Legislativně sice práva měly, jejich požadavky však mohly být snadno zamítnuty vyššími politickými orgány. Tento koncept byl převzat mnohými sovětskými republikami dodnes, což je zřejmě jeden z důvodů proč autonomie na západě, s poměrně silně zakořeněnými autonomními právy, fungují jinak než na východě.<sup>14</sup>

Co se týče garance sebeurčení, v mezinárodním právu existuje také princip neuznání secese, který upřednostňuje teritoriální celistvost a suverenitu již stávajících států kvůli zajištění stability mezinárodního systému. To je příčina, proč bývají případy separatismu na mezinárodní scéně často neúspěšné, ikdyž to není pravidlem.<sup>15</sup> Nicméně autonomie zpravidla vždy limituje svrchovanost určitého státu, což je důvod, který způsobuje rozepře mezi samotnou autonomní jednotkou a státem v němž se tato jednotka nachází.

---

<sup>13</sup> Scruton, *Slovník politického Myšlení*, 16.

<sup>14</sup> Wydra, "The Crimea Condurum", 124.

<sup>15</sup> Ibid, 122–126.

Dalšími pojmy, které jsou zásadní pro uchopení krymské problematiky, jsou svrchovanost a politická nezávislost. Tyto termíny byly předmětem jednání na začátku 90. let mezi Ukrajinou a Krymem v rámci jejich rozdílných vizí jeden druhého.

Svrchovanost, neboli suverenita, existuje vnitřní a vnější. Vnější svrchovanost představuje vlastnost, kterou disponují politické útvary ve vztahu k jiným takovým útvarům. V mezinárodním právu znamená uznání státu jako útvaru, který má právo vykonávat jurisdikci nad svým vlastním obyvatelstvem a územím. Vnitřní svrchovanost je oproti tomu vlastnost politického útvaru ve vztahu ke společnosti a výkonnou mocí nad ní. Suverenita je úzce spjata s politickou nezávislostí, což je termín, který označuje schopnost politického útvaru vládnout sám sobě bez vnějších zásahů.<sup>16</sup>

---

<sup>16</sup> Scruton, *Slovník politického Myšlení*, 154–155.

## Historický kontext

Zmínění historického kontextu je zřejmě nejdůležitější pro pochopení odlišností mezi Ukrajinou a Krymem. Slouží také k bližší orientaci v krymsko-ukrajinských vztazích. Historický vývoj obou zmíněných jednotek měl významný vliv na jejich odlišný kulturní charakter.

Zhruba od 13. století měl největší moc na poloostrově Krymský chanát, který ho ovládal až do roku 1783. V tomto roce proběhla anexe Krymu Ruským impériem a začala rusifikace a christianizace do té doby většinově muslimského obyvatelstva. Krymští Tataři spolu s významnými menšinami Řeků, Arménů a Bulharů tvořili většinu krymského obyvatelstva v období před začátkem 19. století. Naproti tomu Rusové, kteří dnes představují na Krymu většinu, tvořili až do konce 19. století méně než 30 % populace poloostrova. V průběhu 19. a 20. století rostla emigrace Krymských Tatarů do Osmanské říše, čímž se také významně snižuje jejich počet na samotném Krymu.<sup>17</sup>

V sovětském období vznikla na Krymu v roce 1921 Krymská ASSR, která byla autonomií orientovanou zejména na Krymské Tatary. Následující strádání obyvatelstva, za které byl zodpovědný například hladomor, dále snižoval počet původních obyvatel na Krymu. Probíhala také souběžná zvýšená rusifikace a stěhování ruského obyvatelstva na Krym.<sup>18</sup>

Jedním z největších zlomů v soudobé historii Krymu je deportace Krymských Tatarů v roce 1944, kdy byli obviněni z kolaborace za druhé světové války. Na toto téma existuje v literatuře mnoho diskuzí, jelikož je na deportaci nahlíženo spíše jako na způsob, jak udělat Krym více ruský a snížit počet muslimů. Krymským Tatarům bylo oficiálně umožněno vracet se zpět na Krym až v roce 1989, což do budoucna významně rozdmýchalo vztahy na poloostrově právě mezi Krymskými Tatary a většinově ruským obyvatelstvem, které se zde již zabydlelo. Vzhledem k následkům deportace, což je vymizení původního obyvatelstva, byl Krymu v roce 1945 odebrán autonomní status a s tím spojená privilegia.<sup>19</sup>

Dalším významným mezníkem v krymských dějinách je rok 1954, kdy byl Krym administrativně předán z jurisdikce RSFSR do svazu Ukrajinské SSR. Podle některých autorů, například Gwendolyn Sasse, mělo předání Krymu posílit ruský vliv

---

<sup>17</sup> Sasse, *The Crimea question*, 86.

<sup>18</sup> Ibid, 84–95.

na Ukrajině a její integraci v Sovětském svazu.<sup>20</sup> Jiní autoři však upozorňují, že politické důvody nebyly nikdy vyřčeny oficiálně.<sup>21</sup> Nelze opomenout praktičnost tohoto kroku na základě teritoriálních a geopolitických aspektů, týkajících se hlavně toho, že Ukrajina měla a má ke Krymu územně jednodušší spojení a například zásobování může probíhat efektivněji. Předání Krymu Ukrajině v roce 1954 se stalo kontroverzní událostí v roce 1991 při rozpadu SSSR, kdy si Ruská federace začala Krym opět nárokovat a pro nově nezávislou Ukrajinu se stalo udržení Krymu zkouškou.<sup>22</sup>

Kvůli početnému ruskému obyvatelstvu bylo pro Ukrajinu těžké Krym integrovat. Vztah krymské vlády a určité části krymského obyvatelstva k ukrajinskému centru nebyl kladný, protože se krymské obyvatelstvo obávalo ukrajinizace, která by mohla narušit jejich kulturní zvyklosti. Mezinárodní vztahy Ukrajiny, především spory s Ruskem v 90. letech, jsou dalším aspektem, s kterým krymští obyvatelé, zejména ruské obyvatelstvo, nesouhlasili. Vztahu mezi ruskou populací na Krymu a ukrajinským centrem navíc neprospíval ani fakt, že ukrajinská vláda, ve snaze o vytvoření vlivu na poloostrově, sympatizovala s Krymskými Tatary. Krymským Tatarům proto autonomie Krymu v rámci Ukrajiny vlastně vyhovovala.<sup>23</sup>

Postavení krymské autonomie v rámci Ukrajiny po roce 1991 nebylo silně ukotveno z pohledu legislativy a krymských pravomocí, z čehož také pramenila krymská nespokojenost. Co se týče etnického vymezení autonomie, na rozdíl od krymské meziválečné autonomie, která nominálně chránila menšinu Krymských Tatarů. Tato nová koncepce byla především určená pro ruské obyvatelstvo na Krymu, jako prevence krymských separatistických tendencí.<sup>24</sup>

---

<sup>19</sup> Sasse, *The Crimea question*, 95.

<sup>20</sup> Ibid, 122.

<sup>21</sup> Maria Drohobychky, *Crima: dynamics, challenges and prospects*, (Maryland: American Association for the Advancement of Science), 25.

<sup>22</sup> Sasse, *The Crimean question*, 90–95.

<sup>23</sup> Riabushkin, *T. 3: Krym*, 15–20.

<sup>24</sup> Wydra, „The Crimea Condurum“, 127–129.

## **Cesta vedoucí k přijetí květnové ústavy**

Práce se zabývá květnovou ústavou a vyhlášením nezávislosti na Krymu v roce 1992, proto je důležité zmínit události, které jsou charakteristické pro dané období. Na této kapitole je ukázáno, jak se Krym formoval od roku 1989 do vyhlášení ukrajinské nezávislosti a poté do roku 1992, kdy byla vyhlášena květnová ústava. Tato část objasňuje příčiny, proč Krym cítil potřebu vyhlásit vlastní ústavu a také se pozastavuje nad faktory, které tento proces provázely. Nadto se zde snažím popsat vývoj politické mobilizace na krymském poloostrově na přelomu 90. let, neboť právě na tom je možné pozorovat vzestup krymského separatismu, charakteristického pro počátek 90. let určujícího výsledný charakter květnové ústavy.

### ***Státoprávní uspořádání Krymu před ukrajinskou nezávislostí***

Krym jako oblast Ukrajiny se až do konce 80. let 20. století nijak výrazně nevymezoval. Krym i Ukrajina totiž byli oba součástí Sovětského svazu, proto se krymská společnost necítila nijak zvlášť ohrožena kyjevskou vládou. Všechna zásadní rozhodnutí celorepublikového významu totiž přicházela z Moskvy. V rámci perestrojky však dostaly sovětské republiky mnohem více pravomocí a nebylo nadále možné udržet je v uskupení Sovětského svazu. Tento moment je zásadní i pro začátek krymské snahy získat více kontroly nad svým územím.<sup>25</sup> Konec 80. let byl také doprovázen vzestupem národního cítění obyvatel jednotlivých sovětských republik. Na Ukrajině byl vzestup nacionalismu poměrně bouřlivý, protože byl spojen rovněž s otázkou jazyka, a především posílení významu ukrajinštiny jako národního jazyka. Obava ruskojazyčného obyvatelstva nejen na Krymu pramenila hlavně z otázky zdali se změní postavení ruského jazyka v rámci Ukrajiny. Na Krymu bylo postavení ruského jazyka velmi důležité, jelikož se jednalo o region s největším procentuálním zastoupením etnických Rusů v rámci Ukrajiny.<sup>26</sup>

Krymská oblast do roku 1991 nepožívala žádné zvláštní administrativní postavení. Jestli perestrojka znamenala pro ostatní státy cestu k demokratizaci, pro

---

<sup>25</sup> Riabushkin, T. 3. *Krym*, 27 – 29.

<sup>26</sup> Sasse, *The Crimea question*, 130–135.

Až 60 % etnických Rusů oproti 23 % Ukrajinců.

Gwendolyn Sasse, „The „New“ Ukraine: State of Regions“, *Regional and Federal Studie* 11:3 (2001): 86.

Krym znamenala především šanci ke znovu nabytí autonomního statusu. Podle ruského novináře Andreje Malgina sehrála velkou roli v debatě o navrácení autonomního statusu také kniha ruského spisovatele Vasileje Aksjonova „Ostrov Krym“, která promlouvá o alternativní historii moderního samostatného státu situovaném na Krymu. Tím vnukla krymské společnosti ideu Krymu jako výjimečného území, které si zaslouží vyšší administrativní status než obyčejná oblast a má právo na sebeurčení.<sup>27</sup> Před rokem 1991 nebyla potřeba sebeurčení tak silná, neboť postoj krymského obyvatelstva i místních elit k samotnému Sovětskému svazu nebyl nijak negativní. Krym byl plný sovětského vlivu, což dokazovala přítomnost sovětských kulturních organizací, sovětských odpočinkových center nebo také přítomnost sovětského vojska. Navíc krymská ekonomika byla do velké míry provázaná se Sovětským svazem, jedná se hlavně o turismus a sovětské ozdravné programy.<sup>28</sup> Na Krymu také působilo spoustu vysloužilých konzervativních sovětských politiků, kteří častokrát sami penetrovali krymské mocenské struktury, což je také jeden z důvodů, proč byl Krym zdrženlivý vůči modernizaci, kterou nabízela perestrojka. Navíc začátku 90. let tvořilo 30 % krymské společnosti důchodci, většinou bývali sovětsí činitelé silně indoktrinovaní sovětskými stereotypy, kteří představovali důležitou složku podpory pro separatistická hnutí a sovětský či proruský sentiment.<sup>29</sup>

Na těchto faktech zakládám přístup krymské společnosti k rozpadu Sovětského svazu, který byl spíše zdrženlivý. To je nejspíš také jeden z důvodů, proč politická mobilizace na Krymu začala později než na ostatních územích tehdejšího Sovětského svazu. Krymská politická reprezentace se sešla až v říjnu 1989, aby mohla diskutovat budoucí politický program, jehož jádrem se stalo povýšení administrativního statusu. Obzvláště se začalo debatovat o legitimitě spojení Krymu s Ukrajinou.<sup>30</sup>

V lednu roku 1990 přijala Ukrajina zákon o jazyce, který na Krymu vyvolal rozruch. Ruskojazyčné obyvatelstvo se začalo obávat ukrajinského nacionalismu. Ukrajinský jazyk se měl stát jediným oficiálním jazykem státní správy na Ukrajině. Navíc přicházející Krymští Tataři se začali dožadovat svých práv na repatriaci majetků apod. Povýšení administrativního statusu Krymu se stalo pro krymské politiky prioritou, protože si chtěli zajistit právo rozhodovat o záležitostech týkajících se poloostrova.

---

<sup>27</sup> Malgin, *Krymskii uzel*, 16.

<sup>28</sup> Kasjanov, *Ukraina 1991 – 2007*, 94.

<sup>29</sup> Sasse, *The Crimea question*, 131.

Kasjanov, *Ukraina 1991–2007*, 95.

<sup>30</sup> Riabushkin, *T. 3: Krym*, 28–30.



Definitivním spouštěčem snahy krymské politické reprezentace o získání kontroly nad svým územím se stalo ukrajinské vyhlášení suverenity v létě roku 1990. Již ke konci roku byl vypracován program, který vyžadoval povýšení administrativního statusu Krymu s odvoláním na ekonomické a sociopolitické důvody. Krymská politická reprezentace však musela promyslet, jestli je nutné zřídit autonomní republiku nebo sovětskou republiku. V tomto bodě vývoje také zazněly krymské požadavky o uspořádání referenda, zda má Krym přináležet k Rusku nebo k Ukrajině. Požadavek na změnu administrativního statusu, spolu s nezbytností anulovat administrativní změnu z roku 1945, byl postoupen Nejvyššímu sovětu SSSR a RSFSR. Dále krymská vláda cítila potřebu zorganizovat referendum, které by rozhodnutí o změně statusu potvrdilo.<sup>31</sup> Ukrajinská strana, včetně prvního prezidenta Ukrajiny Leonida Kravčuka, se k tomuto problému vyjádřila v zásadě pozitivně a vyjádřila podporu. Naznačili, že Ukrajina je s to povýšit administrativní status Krymu se skrytým úmyslem prevence krymského separatismu.<sup>32</sup> U krymských zástupců vzbuzovala ukrajinská podpora nedůvěru. Pokud dostanou autonomní status od Ukrajiny, znamená to, že jim také může být, jako součásti Ukrajiny, kdykoliv odebrán. Naopak povýšení administrativního statusu zaštitěné Sovětským svazem by mohlo znamenat únik ze svazku s Ukrajinou, jestliže ta opustí SSSR.<sup>33</sup>

Referendum nakonec bylo potvrzeno Nejvyšším sovětem SSSR a naplánováno na 20. ledna 1991. Otázka zněla: “Souhlasíte s ustanovením Krymské ASSR jako subjektu SSSR?”, načež s ní souhlasilo 93,26 % voličů.<sup>34</sup> Krym se tak stal poslední sovětskou ASSR a také první zřízenou na základě referenda. Toto referendum vlastně nemělo žádný právní význam, jelikož status ASSR, který by navazoval na předešlou krymskou autonomii, by mohl existovat jen v rámci RSFSR.<sup>35</sup> Přesto pro Ukrajinu znamenalo jisté znepokojení, proto bylo třeba rychle jednat. Ukrajinská vláda v únoru 1991 podepsala několik dokumentů, které potvrzovaly nový autonomní status Krymu jako součást Ukrajiny. Tento akt následně posílil postsovětské nároky Ukrajiny vůči Krym. Krymská vláda mohla začít pracovat na dokumentu, který by definoval postavení autonomie v rámci Ukrajiny a všechna práva krymské autonomie.<sup>36</sup>

<sup>31</sup> Kasjanov, *Ukraina 1991 – 2007*, 90 – 95.

<sup>32</sup> Wilson, *Ukrainian Crisi*, 105.

<sup>33</sup> Riabushkin, *T. 3: Krym*, 27–30.

<sup>34</sup> Ibid, 30–31.

<sup>35</sup> Sasse, *The Crimea question*, 133 – 135.

<sup>36</sup> Kasjanov, *Ukraina 1991 – 2007*, 93.

V průběhu roku 1991 již bylo jasné, že dojde k brzkému pádu Sovětského svazu. Krymská vláda se v roce 1991 potýkala s neorganizovanou politickou scénou a zejména s obavou, jakým směrem se Ukrajina bude dále ubírat a co Krym počne v momentě, kdy bude nezávislá. Bylo nutné komunikovat s kyjevskou vládou. Nejdůležitější bylo pro krymské politiky, aby Ukrajina a Krym jako její součást, i přes rozpad SSSR zůstali ve spojení s Ruskem na bázi mezivládní spolupráce, ve které by měla krymská autonomie zastání Ruska. Možným vysvětlením potřeby zůstat ve spojení s moskevskou vládou je, že se krymská vláda domnívala, že tím pádem zůstane Ukrajina pod kontrolou a budou mít zajištěnou podporu z ruské strany. Dalším důvodem nutné intenzivní spolupráce s Kyjevem byla samozřejmě potřeba formulovat postavení Krymu v rámci Ukrajiny a snaha zajistit si kontrolu nad územím poloostrova.<sup>37</sup>

### ***Krym součástí nezávislé Ukrajiny***

Dne 24. srpna 1991 vyhlásila Ukrajina nezávislost. Stalo se tak po neúspěšném srpnovém puči v Moskvě, který zpečetil osud Sovětského svazu. Krymská reprezentace tomu přihlížela se vzrůstající nervozitou a vzápětí v září 1991 vyhlásila krymská vláda vlastní suverenitu. Tento akt prohlašoval, že by se ukrajinská vláda neměla vměšovat do vnitřních záležitostí Krymu. Krymská vláda učinila tento akt především kvůli možným budoucím pochybnostem týkajících se rozdělení moci mezi Kyjevem a Simferopolem. Byly tak naznačeny první snahy o větší samostatnost a definování sebe sama jako partnera ve svazku s Ukrajinou. Tyto ideje pak byly zásadní pro květnovou ústavu 1992 a vyhlášení samostatnosti, které jí provázelo.<sup>38</sup> Na druhou stranu v ukrajinském prosincovém referendu z roku 1991 týkající se potvrzení ukrajinské nezávislosti a volby prvního ukrajinského prezidenta se vyslovilo přes 50 % obyvatel Krymu pro ukrajinskou nezávislost. Ačkoliv krymský výsledek byl v celorepublikovém měřítku nejnižší, nelze ho podceňovat. Podle britské výzkumnice Gwendolyn Sasse je důvodem počáteční podpory ukrajinské nezávislosti především pragmatismus, který byl spojen s ekonomickým potenciálem nezávislé Ukrajiny.<sup>39</sup>

---

<sup>37</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 32–34.

<sup>38</sup> Ibid, 35–38.

<sup>39</sup> Sasse, *The Crimea question*, 142.

Uspořádání tehdy nově nezávislé Ukrajiny bylo již dávno rozhodnuto jako centralistické. Kyjevští vládní činitelé rozhodně nestáli o druhé centrum moci v Simferopolu a kromě toho, na Krymu musela být zajištěna určitá míra kontroly. Již tehdy si byla kyjevská vláda dobře vědoma separatistického potenciálu, kterým Krym disponuje. Kyjevští představitelé se rozhodli, že ambice krymské vlády budou spíše obcházet. Ukrajina dlouho podceňovala krymskou problematiku a ve výsledku nebyla vytvořena žádná jasná regionální politika. To však zapříčinilo, že ambice krymské autonomie narůstaly a problémy se prohlubovaly.<sup>40</sup>

V období ukrajinské nečinnosti také začalo přibývat politických organizací a aktivistů, kteří chtěli bojovat za práva Krymu. Nejhlasitějšími z nich byly proruské organizace, zejména pak osoba Jurije Meškova.<sup>41</sup> Tyto organizace neustále poukazovaly na nelegitimitu toho, že se Krym vůbec nachází ve svazku s Ukrajinou, a uspěly v politické mobilizaci obyvatel poloostrova okolo myšlenky krymské autonomie a separatismu. Jelikož na Krymu byla a je početná populace etnických Rusů, příznivci mezi některými z nich se našli poměrně jednoduše. Díky své síle se separatistické organizace pomalu dostaly do čela krymské vlády a nahradily tak umírněnější komunisty a demokraty. U moci však také zůstalo spoustu komunistických sovětských elit, jako byl například Mykola Bahrov. Názory komunistů byly dost podobné těm separatistickým, neboť se také neshodovaly s kyjevskou vládou, a rovněž se obávaly zhoršení vztahů s Ruskem.<sup>42</sup> Tímto způsobem a volbami v roce 1990 byl v průběhu prvních let ukrajinské nezávislosti ukotven krymský parlament tvořený především komunisty a ruskými nacionalisty, který se soustředil hlavně na problémy krymské autonomie. Staré komunistické elity byly ovšem zanedlouho zastíněny radikálními elementy ruského hnutí, které začaly dominovat krymské politické scéně již na začátku roku 1992. Začala se i formulovat idea případné nezávislosti, která ale byla v jejím raném stádiu dosti nejasná. Pro Ukrajinu na tom bylo pozitivní to, že tehdy ještě separatisté neměli plán na uskutečnění krymské nezávislosti.<sup>43</sup>

Krymská vláda jako součást nezávislé Ukrajiny se snažila hned od počátku definovat svůj status a případné posílení pravomocí, přičemž využili i absence nové ukrajinské ústavy. Na počátku roku 1992 absolvovali ukrajinští vládní představitelé

<sup>40</sup> Kasjanov, *Ukraina 1991 – 2007*, 95.

<sup>41</sup> Vůdce ruského hnutí na Krymu v 90. letech. Stál v čele politického spektra separatistů. Nastoupil do úřadu Krymského prezidenta v roce 1994. Riabushkin, T. 3: *Krym*, 36.

<sup>42</sup> Kasjanov, *Ukraina 199 – 2007*, 92–93.

cestu do Simferopolu, kde se sešli s prezídiem Nejvyššího sovětu krymské autonomie, řízeným Mykolou Bahrovem, a dalšími zástupci krymské vlády. Dohodli se, že o všech otázkách, které se týkají Krymu, budou obě strany rozhodovat společně. Krymští zástupci především naléhali na vymezení autonomního administrativního statusu a vztahu Krymu k ukrajinské vládě, primární se stala potřeba tento status ústavně ukotvit.<sup>44</sup>

Vztah mezi Ukrajinou a Krymem nijak neulehčoval fakt, že se Krym nacházel ve špatné ekonomické i politické situaci. Britský profesor Andrew Wilson tvrdí, že si to krymské obyvatelstvo především vysvětlovalo zhoršením vztahu Ukrajiny s Ruskem a rozpadem SSSR. Rusko také trpělo ekonomickou krizí, jenže na tom bylo pořád lépe než Ukrajina, což na Krymu vyvolávalo další antipatie k centrální vládě v Kyjevě. Z toho se zrodila idea, že by se Krymu vedlo lépe jako součást Ruské federace, už jen kvůli federálnímu uspořádání, kde by se jejich autonomie těšila lepšímu postavení než v unitární Ukrajině. Podle Wilsona všeobecné proruské nálady, které vládly mezi krymskými občany, využily proruské organizace, zejména Republikánské hnutí Krymu v čele s Meškovem. Tyto organizace aktivně vytvářely propagandu, která proruský a sovětský sentiment ještě umocňovala.<sup>45</sup> Navíc vztahy mezi Ukrajinou a Ruskem se reálně zhoršovaly, zejména kvůli rozporům ohledně sovětského vyrovnání a mezinárodní orientace Ukrajiny. Největším problémem byl fakt, že Ruská federaci si i nadále nárokovala vliv ve většině bývalých sovětských republik.<sup>46</sup> Ačkoliv Rusko nominálně uznává ukrajinskou nezávislost, podle historika Romana Solčanyka velká část ruských kulturních i politických elit vidí samostatnou Ukrajinu jako „historický omyl“. Odtud se tato vize Ukrajiny šíří dále a ke své potřebě jí využívají různá politická hnutí. Tato idea také mohla přizívat krymský separatismus v rámci politických organizací jako bylo například Republikánské hnutí Krymu.<sup>47</sup>

Republikánské hnutí Krymu nemělo příliš trpělivosti s kyjevským centrem a své požadavky neboli politický program, hlásalo veřejně, především prostřednictvím médií. Za své požadavky pokládali například podřízení orgánů bezpečnosti, veřejného

---

<sup>43</sup> Gwendolyn Sasse, „Conflict-Prevention in a Transition State: The Crimean Issue in Post-Soviet Ukraine“, *Nationalism and Ethnic Politics* 8, (únor 2002): 13–15.

<sup>44</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 40–41.

<sup>45</sup> Wilson, Crimea's Political Cauldron, 3–5.

Ustina Markus, Crimea Restores 1992 Constitution, *RFE/RL Research Report* 3, (červen 1994), 2–4.

<sup>46</sup> Paul Goble, Russian national identity and the Ukrainian Crisis, *Communist and Post-Communist Studies* 49, (2016): 37–43.

<sup>47</sup> Roman Solchanyk, Crimea: between Ukraine and Russia. (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1996)

pořádku, soudnictví a celní služby vládě Krymu. Dále usilovali o podřízení armády a námořních jednotek, umístěných na Krymu, vrchnímu velení sil SNS. Finanční a bankovní sektor se měl také nacházet pod správou poloostrova. Navíc bylo dle republikánského hnutí potřeba zavést na Krymu ruský rubl a začlenit poloostrov, jako samostatný subjekt, do SNS.<sup>48</sup> Ukrajina sice je jedním ze zakládajících států SNS, přesto přístupovou smlouvu nikdy oficiálně neratifikovala. Odmítá totiž uznat, že Ruská federace je jediným právním nástupcem Sovětského svazu.<sup>49</sup> Ostatně požadavky republikánského hnutí byly pro ukrajinskou vládu nepřijatelné právě proto, že byly příliš vzdálené od ukrajinské představy o Krymu jako o pevné součásti Ukrajiny. Postupně se však pro krymské elity začínaly na základě těchto požadavků formulovat nároky zanesené v první separatistické ústavě z roku 1992.

Úměrně tomu, jak se zhoršovaly vztahy mezi Ukrajinou a Ruskem, obzvlášť kvůli Černomořskému loďstvu sídlícímu na Krymu, zhoršovaly se i vztahy mezi ukrajinskou a krymskou stranou. Navíc Ukrajina nemohla spoléhat na loajálnost krymského obyvatelstva v důležitých otázkách týkajících se černomořského loďstva. Dne 29. dubna 1992 byl ukrajinskou Nejvyšší radou přijat zákon “O statusu autonomní republiky Krym”.<sup>50</sup> Tímto zákonem dal Kyjev najevo, že nehodlá nadále akceptovat krymské požadavky o samostatnosti a posílení pravomocí. V první řadě vyšel tento zákon vstříc Krymu v ekonomických, kulturních i politických požadavcích. Jeho samostatnost však byla ohraničena ústavou a zákony Ukrajiny. Pomyslnou poslední kapkou pro krymskou veřejnost bylo odvolání generála krymských ozbrojených sil, Kuzněcova, který sice přísahal věrnost Ukrajině, ale prohlásil, že nebude v případě potřeby bojovat s Ruskem.<sup>51</sup>

Dne 5. května 1992 se otevřelo pravidelné zasedání Nejvyššího sovětu Krymu, kde většina politiků vyjádřila nelibost nad ukrajinským zákonem “O statusu autonomní republiky Krym”. Důvodem bylo údajné odepření autonomních pravomocí Krymské autonomní republiky v rámci Ukrajiny. Mykola Bahrov prohlásil, že tímto zákonem dal Kyjev najevo nezájem nad několika měsíčním vyjednáváním mezi krymskou a ukrajinskou vládou ohledně rozdělení pravomocí.<sup>52</sup> Právě v tomto momentě přišel Jurij

---

<sup>48</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 41.

<sup>49</sup> Alexander Motyl, *Dilemmas of independence: Ukraine after totalitarianism* (New York: Council on Foreign Relations Press, 1993), 107.

<sup>50</sup> Zákon „o statusu autonomní republiky Krym“ z 29. 4. 1992. (dostupné na: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2299-12/ed19920429>)

<sup>51</sup> Malgin, *Krymskii uzel*, 16.

<sup>52</sup> Ibid, 17.

Meškov s ideou vyhlášení nezávislosti Krymu a uspořádání referenda, které by ji potvrdilo. Nakonec se většina poslanců rozhodla pro mírnější vyhlášení “Aktu o státní samostatnosti republiky Krym” obsaženém v rovněž vyhlášené květnové ústavě.<sup>53</sup> Přičemž samostatnost neznamená nezávislou Krymskou republiku, ale samostatnou v unii s jinými státy, kde jsou republiky víceméně rovnými partnery. Budoucí referendum by řešilo dvě otázky: Jste pro samostatnou republiku Krym v unii s dalšími státy? Schvalujete Akt o vyhlášení státní samostatnosti republiky Krym?<sup>54</sup>

Touto kapitolou jsem nastínila vývoj Krymu směřující k vyhlášení květnové ústavy, jejíž přijetí bylo vyhocením mocenského soupeření mezi Kyjevem a Simferopolem v předchozích letech. Od roku 1989 do roku 1992 se politické spektrum Krymu aktivizovalo a docházelo zde ke vzestupu krymského separatismu, kvůli již zmíněným faktorům jako ukrajinské vztahy s Ruskem, ekonomické potíže Ukrajiny nebo potřeba krymské vlády zajistit si více kontroly nad poloostrovem. V daném období vznikaly problémy mezi krymskou a ukrajinskou vládou, které se dále prohlubovaly a určovaly vztah mezi těmito dvěma aktéry. Události předcházející vyhlášení květnové ústavy výrazně přispěly především k formování idejí a požadavků, které byly obsaženy v tomto dokumentu.

---

<sup>53</sup> Konstitutsiia Respubliki Krym (schválena krymskou nejvyšší radou 6. května 1992, odvolána 25. září 1992)

<sup>54</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 42–44.

## Květnová ústava 1992 a vyhlášení samostatnosti

Následující kapitola, jádro této práce, se věnuje květnové ústavě a vyhlášení samostatnosti z roku 1992. Má za úkol seznámit čtenáře s obsahem a symbolikou květnové ústavy a také objasnit její důležitost. Tento dokument sehrál významnou roli při utváření krymsko-ukrajinských vztahů v období prvních let nezávislé existence Ukrajiny. Květnová ústava byla prvním velkým odmítnutím krymských elit začlenit se do centralistické Ukrajiny a obsahuje základní myšlenky a cíle krymského separatismu.

### *Vyhlášení květnové ústavy, její obsah a symbolika*

Květnová ústava byla přijata krymským parlamentem 6. května 1992 v reakci na ukrajinský zákon „O statusu autonomní republiky Krym“, který byl pro krymskou vládu nevyhovující.<sup>55</sup> Stala se první krymskou ústavou po vyhlášení ukrajinské nezávislosti a měla typicky federalistický charakter.<sup>56</sup> Krymská květnová ústava bývá v literatuře označovaná jako symbol krymského separatismu, což vypovídá o jejímu obsahu.<sup>57</sup> Definovala Krym jako demokratický právní stát se suverenitou nad svým vlastním územím. Dodatek o dobrovolném svazku s Ukrajinou byl přidán jako jeden z úplně posledních, aby zmírnil rétoriku tohoto dokumentu. Původní verze ústavy byla mnohem ambicióznější. První verze ústavy z 5. května 1992 totiž obsahovala vyhlášení úplné nezávislosti. Den na to, což je také den přijetí ústavy parlamentem, bylo k ústavě přidáno doprovodné prohlášení o samostatnosti ve svazku s Ukrajinou. Je zřejmé, že separatistická vláda využila absence ukrajinské ústavy a chtěla své pravomoci definovat velmi ambiciózně.<sup>58</sup> Nová ukrajinská postsovětská ústava byla totiž vyhlášena až v roce 1996. Do té doby platila opakovaně novelizovaná ústava Ukrajinské SSR.<sup>59</sup>

Co se týče deklarace samostatnosti, je důležité definovat, co vlastně „samostatnost“ v onom případě znamenala. V tomto bodě vývoje akt neznamenal plnou politickou nezávislost, ale spíše suverenitu a možnost samostatně rozhodovat o svých vnitřních záležitostech. Domnívám se, že nejasného a nepochopitelného pojmu „samostatnost“, bylo použito právě kvůli tvárnosti tohoto slova. Ústava i vyhlášená

---

<sup>55</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 43.

<sup>56</sup> Malgin, *Krymskii uzel*, 17.

<sup>57</sup> Sasse, *The Crimea question*, 146–147.

<sup>58</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 42.

deklarace samostatnosti měly být odsouhlaseny referendem, které bylo vypsáno na 2. srpna téhož roku.<sup>60</sup>

Ústava obsahuje 8 částí, 26 hlav a 154 článků dotýkajících se všech důležitých státoprávních otázek.<sup>61</sup> Tím, že laťka byla nastavena tak vysoko, krymská vláda doufala v lepší nabídku pravomocí, kterou by eventuálně dostala od Kyjeva. V této době byl předsedou krymského Nejvyššího sovětu Krymu Mykola Bahrov, který byl velmi opatrný v jednání s Kyjevem.<sup>62</sup>

První a nejdůležitější část květnové ústavy 1992 řeší sebeurčení Krymské republiky. Krym se zde pokládá za stát, který má na svém území svrchovanou moc (článek 1). Z první části je také patrné, že svůj vztah vůči Ukrajině definoval jako partnerství (článek 9). Toto partnerství by mělo být založeno na bilaterálních dohodách. Krym je zde definován jako samostatný, nikoliv nezávislý na Ukrajině. Fakt o dobrovolném partnerství s Ukrajinou zmírňuje separatistickou rétoriku dokumentu. Dalším důležitým bodem zmíněným hned v první části je pravomoc Krymu přijímat vlastní zákony, organizovat volby a mít vlastní soudnictví (článek 4 a 5). To vše doprovázeno faktem, že krymská legislativa je nadřazena ukrajinské. Jednou z priorit byl pro krymské obyvatelstvo také úřední jazyk. Ústava stanovovala jako úřední jazyk ruštinu (článek 6). Dalšími jazyky byly ukrajinština a krymská tatarština. Co se týče mezinárodních vztahů, Krym měl mít právo samostatně vstupovat do jednotlivých organizací a vést nezávislou zahraniční politiku (článek 10). První část také obsahuje doložku o tom, že Krymská republika dobrovolně vstupuje do svazků s dalšími státy a také z nich může ze své vůle dobrovolně vystoupit (článek 10).<sup>63</sup>

Druhá část květnové ústavy se zabývá státními symboly Krymské republiky a stanovuje jako hlavní město Simferopol (článek 11 a 12). Třetí část pojednává o právech a svobodách občanů Krymské republiky. Zde se nachází další ze stěžejních bodů této ústavy, který se týká možnosti dvojího občanství (článek 17). Tento zákon byl v kontradikci s ukrajinskou “zero option”, která neumožňovala více než jedno občanství.<sup>64</sup>

<sup>59</sup> Wydra, „The Crimea Condurum“, 124.

<sup>60</sup> Sasse, *The Crimea question*, 146–147.

<sup>61</sup> Konstitutsiia Respubliki Krym (schválena krymskou nejvyšší radou 6. května 1992, odvolána 25. září 1992)

<sup>62</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym in Regiony Ukrainy*, 42–43.

<sup>63</sup> Konstitutsiia Respubliki Krym ot 6. 5. 1992

<sup>64</sup> Ukrajinský zákon z října roku 1991, který automaticky uděloval ukrajinské občanství všem lidem žijícím na Ukrajině bez ohledu na jejich národnost. Neumožňoval dvojí občanství. Sasse, *The Crimea question*, 143.



Část čtvrtá definuje práva a povinnosti krymských občanů. Pátá část pojednává o vládě a rozdělení moci v rámci Krymské republiky. Složky státní moci jsou následující: krymská nejvyšší rada, prezident krymské republiky, rada ministrů a soudnictví (článek 103). Všechny tyto orgány měly být podřízeny ukrajinské i krymské ústavě a zákonům. Zbylé části obsahují závěrečná ustanovení květnové ústavy. Je zde také obsaženo, že Ukrajina by měla garantovat republice Krym její autonomní status a ten nemůže být změněn bez souhlasu krymské nejvyšší rady (článek 150).<sup>65</sup>

Zrekapitulujme si nyní stěžejní body, které byly nepřijatelné pro centrální vládu v Kyjevě. Vztahy mezi Krymskou republikou a Ukrajinou měly být založeny smluvně (článek 9). Smlouva by formovala základ pro vztah mezi dvěma suverénními státy (článek 9).<sup>66</sup> Krymská republika by kontrolovala všechny přírodní a nerostné zdroje na svém území (článek 1). Krymští obyvatelé měli mít nárok na dvojí, jak ukrajinské, tak ruské občanství (článek 17) a měli mít možnost zvolit si s jakými státy bude Krym v unii, což je případné východisko pro vystoupení Krymu ze svazku s Ukrajinou (článek 10).

První dva požadavky jsou pro Ukrajinu nepřijatelné vzhledem k tomu, že se rozhodla pro unitární uspořádání. Požadavek na správu přírodních a nerostných zdrojů na Krymu je jediný, o kterém by mohly oba subjekty potenciálně diskutovat. Dle mého názoru, pokud by se Krymu dostalo alespoň většího množství ekonomických pravomocí, které by vedly k prosperitě poloostrova, mohly by se také zlepšit vztahy mezi oběma subjekty. Pro Ukrajinu to mohlo představovat jistou úlevu v tom, že by mohla vynaložit více úsilí na své ostatní oblasti, protože by se ukrajinská vláda nemusela příliš zabývat koordinací krymské ekonomiky. Požadavek ohledně státního občanství byl nepřijatelný, jelikož by na území Krymu existoval velký počet občanů s ruským pasem a pro Rusko by bylo reálně snazší vznést na toto území nárok. Poslední bod o možnosti výběru státu, se kterým bude Krym v unii, byl pro Kyjev zcela nepřijatelný a naznačuje kam by se další vývoj Krymu mohl ubírat. Spolu s tím, že by Krym měl vlastní zahraniční politiku, to představovalo jednu z nejambicióznějších částí této ústavy. Z této pravomoci by reálně, mohla vzejít unie s jiným státem, než je Ukrajina.

---

<sup>65</sup> Konstitutsiia Respubliki Krym ot 6. 5. 1992

<sup>66</sup> V souvislosti s krymskou suverenitou uvedenou v úvodu dokumentu. Konstitutsiia Respubliki Krym ot 6. 5. 1992

Ačkoliv byla květnová ústava bezprostředně po jejím vyhlášení prohlášena ukrajinským parlamentem za nezákonnou, získala silný symbolický význam. V politickém soupeření Kyjeva a Simferopolu sehrála svoji roli nejen v roce 1992. V onom roce 1992 bylo zamezeno konfliktu, který jistě mohl vzejít z rozepří mezi kyjevskou a krymskou vládou. Stalo se tak hlavně kvůli umírněnějším politikům jak na Krymu, tak v Kyjevě, z čehož můžeme soudit, že ruské hnutí se nacházelo na vzestupu, ale ještě nenabralo zcela na síle.<sup>67</sup>

Na jedné straně se reprezentace poloostrova snažila definovat svá práva, která jí nemohla být upřena. Na straně druhé však byla realističnost požadavků obsažených v květnové ústavě nízká. Zmíněné požadavky byly příliš ambiciózní a je možné je dokonce přirovnat k právům, které charakterizují nezávislý státní útvar nebo alespoň stát uvnitř nějaké federace. Jedná se hlavně o aspekty květnové ústavy, které definují vztah mezi Ukrajinou a Krymem. Dále je to také definice kompetencí týkajících se organizace a fungování krymské politické reprezentace, samotný post krymského prezidenta je neúměrně velká pravomoc ve srovnání s tím, jaké pravomoci ve skutečnosti byla Ukrajina Krymu schopna poskytnout. Další kompetence, které jsou logicky v kontradikci s postavením Krymu v rámci Ukrajiny, jsou ty, jež se týkají otázek občanství, vlastní mezinárodní orientace a organizace státní správy. Na základě této ústavy by musela ukrajinská strana zcela změnit celý systém své země. Důvodem, proč byla květnová ústava označena za separatistickou, je tedy v první řadě to, že pojímala Krym jako samostatný stát, který existuje vedle Ukrajiny samostatně a operuje na svých vlastních principech, nikoliv uvnitř Ukrajiny jako její součást.

### ***Bezprostřední reakce na květnovou ústavu***

V rámci odezvy na květnovou ústavu začal ukrajinský parlament připravovat zákon o rozdělení pravomocí mezi Simferopolem a Kyjevem. Řešila se také otázka, kdo povede Krym dále, protože Bahrov už na Krymu nebyl příliš oblíben.<sup>68</sup> Bahrov, který byl vůdčí osobností krymské politiky na začátku 90. let, klesl v očích veřejnosti, protože plně nezaštil požadavky obsažené v květnové ústavě, a tak se vytvořil prostor pro radikálnější politiky. Při řešení a práci nad zákonem bylo přítomno 17 krymských

<sup>67</sup> Sasse, „Conflict-Prevention in a Transition State“, 15–17.

<sup>68</sup> Sasse, *The Crimea question*, 147.

politiků. Nevzešla z toho však žádná radikální změna, naopak velké rozdělení pravomocí se ani neplánovalo. Hlavním pro Ukrajinu bylo docílit, aby byl zrušen výnos o samostatnosti z 5. května, ústava z 6. května a také referendum naplánované na 2. srpna. Krymští zpravidla vyšli ve většině požadavků Kyjevu vstříc a stáhli své ambice. Zřejmě se tak stalo, protože chtěli dosáhnout alespoň některých svých požadavků týkajících se rozdělení pravomocí mezi Krymem a Ukrajinou. Mohlo totiž nastat, že by byly všechny jejich nároky smeteny ze stolu. Krymští představitelé s Bahrovem v čele se obávali také toho nejhoršího scénáře, a to sice úplné ztráty autonomního statusu. Primárně si chtěli vydobýt pokračování v jednáních o rozdělení pravomocí mezi oběma zúčastněnými.<sup>69</sup>

Opoziční síly Krymu, především ty separatistické, obvinily své zástupce ze zrady. Umírněnější politici postupně ztráceli kontrolu nad separatistickým hnutím, které do té doby používali jako vyjednávací páku proti Kyjevu. Dne 13. května 1992 byla květnová ústava prohlášena ukrajinskou vládou za neplatnou. Akt o samostatnosti Krymu byl označen za nelegální a srpnové referendum zrušeno. Samotná krymská vláda pak musela 23. května akt o samostatnosti anulovat. Podle Rjabuškina byla krymská veřejnost tímto neúspěchem také zklamaná, což nahrálo do karet krymským separatistům v čele s Meškovem, získali tak větší podporu. Pro některé to taky znamenalo definitivní konec naděje na lepší vztahy s Ukrajinou.<sup>70</sup>

V létě 1992 obě strany pokračovaly v jednání. Ukrajinská vláda dosáhla převahy, když byl přijat zákon „O rozdělení pravomocí mezi státními orgány Ukrajiny a republikou Krym“, který byl především podle ukrajinských představ. Platnost tohoto zákona byla odložena k datu, kdy krymská vláda přepracuje nevyhovující položky v květnové ústavě, tak aby nebyla nezákonná a neodporovala ukrajinským zákonům. Květnová ústava tedy byla změněna tak, aby vyhovovala kyjevské vládě a 25. září 1992 bylo vyhlášeno její nové znění. Až tehdy vešel v platnost ukrajinský zákon z června 1992 o rozdělení pravomocí mezi Ukrajinou a Krymem. V souvislosti s tímto dokumentem měla krymská vláda pravomoc řešit otázky týkající se teritoriálního uspořádání, soudní systém (jako součást ukrajinského), otázky přírodních zdrojů, životního prostředí atp. Kyjev si však vyhradil hlavní slovo v otázkách zahraniční politiky, bezpečnostních složek a obrany, daňového systému a nerostných zdrojů. Centrální vláda musela Simferopol informovat o přesouvání vojenských jednotek na

<sup>69</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym in Regiony Ukrainy*, 40–44.

<sup>70</sup> Ibid, 43–44.

území krymského poloostrova. Krymská nejvyšší rada musela například odsouhlasit jmenování místních hlav bezpečnostní služby Ukrajiny. Poslední část vylučovala možnost jednostranné změny tohoto zákona.<sup>71</sup>

Nová krymská ústava z října 1992 byla odlišnou verzí původní květnové ústavy. Kladl se v ní větší důraz na svazek k Ukrajinou. Státní občanství všech obyvatel Krymu bylo definováno jako ukrajinské. Zákonodárství Krymu muselo být v souladu s ukrajinskou legislativou, stejně jako soudnictví.<sup>72</sup> Ambiciózní požadavky vyřčené v květnové ústavě byly povětšinou smeteny ze stolu.

---

<sup>71</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym in Regiony Ukrainy*, 42.

<sup>72</sup> Ibid, 43–44.

## Význam květnové ústavy 1992

Ústava z května 1992 je považována za ztělesnění krymského separatismu a sehrála svou roli v důležitých momentech krymské novodobé historie.<sup>73</sup> Její důležitost pro krymský separatismus spočívá především v tom, že zrcadlí všechny jeho důležité požadavky. Nároky separatistického hnutí na Krymu nebyly za celou dobu existence Krymu v rámci nezávislé Ukrajiny zcela umlčeny, ačkoliv se podařilo udržet separatismus na poměrně dlouhý čas pod kontrolou. V dostupné literatuře na toto téma mnohokrát zaznívá, že ukrajinská vláda zvládla vyřešit problém krymského separatismu.<sup>74</sup> Ve skutečnosti však problém nebyl vyřešen, ale jen potlačen tak, že krymský separatismus mohl nabývat na síle a čekat na příhodný moment, kterým byla celostátní ukrajinská krize spojená s ruskou invazí v roce 2014.

### *Vyhlášení květnové ústavy v roce 1992 a její reinstalace v roce 1994*

Samotný akt vyhlášení samostatnosti a vydání vlastní krymské ústavy v roce 1992 byly činy značně riskantní z hlediska potenciálního konfliktu s ústřední vládou v Kyjevě.<sup>75</sup> Další taková situace poté nastala v roce 1994. V této kapitole objasňuji důsledky vyhlášení květnové ústavy a její roli při vyhrocení konfliktu v roce 1994. V obou případech sehrál svojí roli tentýž dokument, květnová ústava z roku 1992. Na tomto vývoji můžeme sledovat jeden z negativních dopadů květnové ústavy na krymsko-ukrajinské vztahy. V roce 1992 jí provázal Akt o vyhlášení samostatnosti Krymské republiky, sám o sobě značně kontroverzní. V tomto bodě geneze krymského separatismu došlo poprvé k formulaci potenciálních secesionistických požadavků, dle článku, který umožňoval Krymu vybrat si stát s kterým chce být v unii. První léta soužití Krymu a nově nezávislého ukrajinského státu byly jistě dramatické, ovšem převahu zde měla Ukrajina. Šlo především o to, že secesionistickému hnutí sice nechyběla vize; problémem bylo ji uskutečnit. Navíc krymská vláda jednala s patřičnou opatrností, jelikož ještě neměla ani záruku čerstvě nabyté autonomie. Ta zatím nebyla

<sup>73</sup> Sasse, *The Crimea question*, 146–147.

<sup>74</sup> Viz. Wydra, „The Crimea Condurum“, conclusion.

<sup>75</sup> Sasse, „Conflict-Prevention in a Transition State“, 15.

ani legislativně ukotvená. Kyjevská vláda dosáhla pořádku a kontroly tím, že vedla se svými krymskými protějšky jednání.

Samotný proces vyjednávání byl možná důležitější než výsledky, které z něho vyplývaly. Detaily týkající se rozdělení pravomocí mezi oběma entitami zůstaly nadále nedořešené. Z vyjednávání vznikla v září 1992 opravená verze květnové ústavy a představitelé ukrajinské vlády se domnívali, že tímto dojde k urovnání stavu. Později se ukázalo, že malá krize z roku 1992 je pouze krymskou přehrou ke krizi mnohem závažnějšího charakteru, způsobenou mimo jiné i nespokojeností s fungováním autonomie v rámci Ukrajiny.

Autonomie byla pro krymskou vládu důležitá nejen z hlediska kontroly nad poloostrovem. Krymská vláda i veřejnost měli také představu, že spolu s autonomií nastoupí ekonomická prosperita.<sup>76</sup> Jelikož se krymská autonomie nikam neposouvala a ekonomické pravomoci Krymu zůstaly většinou pod správou Kyjeva, separatistické hnutí mělo čím dál více argumentů a s tím spojenou větší podporu veřejnosti. Rokem 1992 se transformovala také krymská politická scéna. Došlo k roztržence separatistického hnutí na radikálnější elementy, zejména v souvislosti se zmírněním požadavků květnové ústavy a rozdělení pravomocí mezi krymskou a kyjevskou vládou. Umírněnější politikové, především komunisté, ztratili na Krymu podporu, jelikož svými ústupky při jednání s Kyjevem ztratili sympatie veřejnosti a získali antipatie ruského hnutí. Události roku 1992 způsobily radikalizaci separatistického hnutí a ztrátu podpory komunistickým a centristickým stranám. Tímto procesem se do krymské vlády dostaly radikální separatisté, jako byl například pozdější prezident krymské republiky Jurij Meškov.<sup>77</sup>

V roce 1994 došlo ke vzkříšení požadavků květnové ústavy a spolu s tím na Krymu vznikl další konflikt. Také byly poměry v roce 1994 mnohem vyhecovanější. Jedním z požadavků, který se krymským politikům podařilo udržet, bylo zřízení úřadu prezidenta republiky Krym. Pro Kyjev měl úřad krymského prezidenta nejspíš čistě reprezentativní význam a neočekávali žádné potíže spojené s rozšiřováním pravomocí.<sup>78</sup>

Rok 1994 byl rokem voleb nejen ukrajinského prezidenta, ale také krymského a voleb do krymské nejvyšší rady. Fakt, že se politická scéna Krymu připravovala na volby, zvýšil napětí nejen mezi politiky ale také mezi veřejností. Separatistické hnutí

<sup>76</sup> Kasjanov, *Ukraina 1991 – 2007*, 92.

<sup>77</sup> Sasse, *The Crimea question*, 146–147.

<sup>78</sup> Riabushkin, *T. 3: Krym*, 51.

dosáhlo v těchto volbách velkého úspěchu. Vysvětlovat to lze několika faktory. Především, politické spektrum Krymu bylo nevyrovnané. Demokratické a centristické strany byly slabé v porovnání s dynamickými a atraktivními stranami separatistického hnutí, které se nacházely na vzestupu a nabíraly na síle již od roku 1991. Separatistické hnutí získávalo oblibu také se vzrůstajícím ruským sentimentem, který narůstal mimo jiné v souvislosti s tím, jak probíhal návrat Krymských Tatarů do jejich domoviny. Ruská společnost, dosud v převaze, se musela vyrovnávat s dalším temperamentním etnikem, které se dožadovalo svých práv. Separatistické strany nabízely podchycení tohoto problému v podobě regulace počtu příchozích.<sup>79</sup>

Meškov zvítězil v krymských prezidentských volbách z roku 1994 s nadpoloviční většinou 75,21 %, Bahrov získal pouze 23,35 %.<sup>80</sup> Spolu s ním dosáhla vítězství politická strana Ruský Blok, čímž se krymská vláda stala většinově separatistickou. Meškov vzal svůj úřad vážně a snažil se prosadit požadavky ruského hnutí, tzn. prosadit zpět květnovou ústavu z roku 1992 v její původní verzi.<sup>81</sup> Podle průzkumu veřejného mínění z deníku Krymská pravda z roku 1994, bylo pro obnovení květnové ústavy 78,4 % zvoleného vzorku obyvatel.<sup>82</sup> Reinstalace květnové ústavy proběhla 20. května 1994 již v pokročilé fázi konfliktu. Meškov totiž přidal k ústavě další požadavky týkající se nároku na ozbrojené složky pro Krym, což bylo pro Ukrajinu absolutně neakceptovatelné. Krym by totiž mohl bojovat za své požadavky silou. V jedné fázi konfliktu se zdálo, že ozbrojená konfrontace je nevyhnutelná. Důkazy o tom podává také přítomnost ukrajinských speciálních jednotek na poloostrově. Odehrávaly se také protesty v Kyjevě, že je třeba zbavit Krym autonomního statusu a prohlásit ho za regulární oblast Ukrajiny. Černomořské loďstvo dokonce vyhlásilo neutralitu. Na poslední chvíli se oběma stranám podařilo vyhnout konfliktu, když se krymská strana náhle stáhla, zřejmě z obavy, že by v případném konfliktu neuspěla.<sup>83</sup>

Následně si ukrajinská vláda přivlastnila veškeré právo na budování silových struktur na Krymu, definování administrativního statusu Krymu a také rozhodování o osidlování poloostrova Krymskými Tatary. Krymská vláda se snažila odvolat na

<sup>79</sup> Andrew Wilson, „Crimea's Political Cauldron“, 2–5.

<sup>80</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 51.

<sup>81</sup> Malgin, *Krymskii uzel*, 24.

<sup>82</sup> Sasse, *The Crimea question*, 163.

<sup>83</sup> Krym 94: Separatisty rozpochinajut i ... prograjut, *Ukrajinské nezávislé centrum geopolitických studií Borisfen Intel* (květen 2013), <http://bintel.com.ua/uk/article/separatisty-nachinajut-i-proigryvajut/> (staženo 2. 4. 2017)

mezinárodní pomoc. Zástupci krymské vlády poslali provolací dopisy dovolávající se mezinárodní pomoci a podpory do OBSE, ruské dумы, OSN, a dokonce ukrajinskému lidu. Většinou mezinárodní podporu však získala teritoriální suverenita Ukrajiny.<sup>84</sup>

Krise mezi kyjevskou vládou a krymskou separatistickou vládou, která proběhla v roce 1994, byla nejostřejší krizí, která zde v 90. letech proběhla. S nadsázkou můžeme říci, že Ukrajina o Krym v 90. letech téměř přišla. Nestalo se tak z několika příčin. Ukrajina měla silnou podporu na mezinárodní scéně kvůli jednáním o jaderných zbraních, kterých se měla vzdát ve prospěch mezinárodního společenství. Na druhé straně Krym nemohl počítat s podporou z ruské strany, protože ruská vláda se soustředila především na nově započatou válku v Čečensku. Navíc ruský prezident Jelcin se od krymského separatismu distancoval, a tak se Krymu nedostalo ruské podpory.<sup>85</sup> Dalším faktorem je skutečnost, že vláda Ruské federace nebyla schopná přijít s vlastním řešením krymské otázky a zaujmout jednotné stanovisko. Navíc samotní krymští politici opět nebyli schopní čelit Kyjevu a vytvořit ze svého středu jedinou silnou politickou frontu.<sup>86</sup>

Co se týče květnové ústavy, je patrné, že představovala velice kontroverzní záležitost pro vztah krymské a kyjevské vlády zejména po roce 1994, kdy kyjevská vláda odstoupila od kompromisů, které byla ještě schopna činit v roce 1992. V kombinaci se samostatnými krymskými ozbrojenými složkami představovala květnová ústava nebezpečnou kombinaci a je zřejmé, že takováto situace by vedla k separaci Krymu od Ukrajiny. V roce 1995 byla kyjevskou vládou zakázána, nikoliv jen prohlášena za neplatnou, aby nemohlo dojít k další reinstalaci. Souhlasili s tím všichni kyjevští politici bez ohledu na politickou orientaci.<sup>87</sup>

---

Taras Kuzio, *Ukraine-Crimea-Russia: Triangle of Conflict* (Columbia University Press, 2007), 168.

<sup>84</sup> Sasse, *The Crimea question*, 171.

<sup>85</sup> Wilson, *The Ukrainians*, 526.

<sup>86</sup> Olena Ljubovec, „Chi mohla Ukrajina vtratyty Krym v 1990-X rokach!?!“, *Ukrajinský institut národní paměti oficiální web* <http://www.memory.gov.ua/publication/olena-lyubovets-chi-mogla-ukraina-vtratiti-krim-u-1990-kh-rokakh> (staženo dne 2. 4. 2017)

<sup>87</sup> Sasse, *The Crimea question*, 171.



### ***Role květnové ústavy ve vývoji krymsko-ukrajinských vztahů***

Dopad květnové ústavy na krymsko-ukrajinské vztahy je podstatný, jelikož došlo ještě k většímu rozštěpení mezi kyjevskou a krymskou vládou. Kyjevská vláda byla tímto způsobem obeznámena s krymskými ambicemi a také separatistickými nároky, protože separatismus na Krymu nikdy zcela nevymizel. Na květnové ústavní požadavky se nezapomnělo a vždy byly přítomné na pozadí. Dokladem toho je znovu vzkříšení květnové ústavy v „referendu“ roku 2014. Druhá alternativní otázka v „referendu“ se tázala obyvatel Krymu, zdali si přejí návrat k ústavě z roku 1992, což znamená že nároky tohoto dokumentu byly stále aktuální i po více jak 20 letech krymsko-ukrajinského soužití v rámci nezávislé Ukrajiny.<sup>88</sup>

Na otázku, zdali květnová ústava zhoršila ve výsledku vztahy mezi ukrajinskou a krymskou vládou na začátku 90. let, je možné odpovědět ano. Ve všech případech interakce mezi těmito dvěma subjekty byla květnová ústava něčím, co rozhodilo situaci a posílilo potenciál konfliktu. Ačkoliv v roce 1992 alespoň vytvořila prostor k vyjednávání mezi krymskou a ukrajinskou vládou. Avšak její samotné vyhlášení v roce 1992 vyvolalo velký rozruch, což se odehrálo v počáteční fázi vývoje vztahu mezi ukrajinskou a krymskou stranou, kdy měly obě strany naději nebo šanci na zlepšení. Květnová ústava však obrátila vývoj těchto vztahů opačným směrem, neboť vyjádřila odmítavý postoj nad představou, kterou měla Ukrajina o vztazích s Krymem.

Státní suverenita byla po většinu existence Ukrajiny omezována jinými státy, proto je možné chápat ukrajinskou potřebu homogenního státu a tím ovlivněný postoj vůči Krymu. Zkušenost Ukrajiny s ruským vlivem nebyla a není úplně pozitivní a je plná křivd, které jsou vzájemné. V tom spočívá důvod ukrajinské nedůvěry vůči vlastní ruské menšině. Odlišná byla perspektiva ruského obyvatelstva na Krymu, která se po vzniku nezávislé Ukrajiny ocitla odříznutá od mateřské země a cítila se tím pádem ohrožená. Tento pocit byl ještě umocňován dalšími faktory, jako je absence definování statusu ruského jazyka v rámci Ukrajiny, repatriací Krymských Tatarů na Krymu a zahraniční politikou, kterou Ukrajina vedla, zejména co se týče vztahů s Ruskem.

---

<sup>88</sup> Opinion on “whether the decision taken by the supreme council of the autonomous republic of Crimea in Ukraine to organise a referendum on becoming a constituent territory of the Russian Federation or restoring Crimea’s 1992 constitution is compatible with constitutional principles”, Venice, 21 March 2014, European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) no. 762 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e) (staženo dne 3. 4. 2017)

Od roku 1954 do roku 1991 byl Krym součástí Ukrajiny pouze administrativně, ukrajinská vnitřní politika se ho víceméně netýkala, protože existoval Sovětský svaz a většina zásadních politických rozhodnutí přicházela shora. Ani po roce 1954 se ho ukrajinské záležitosti výrazněji nedotýkaly, až do rozpadu SSSR. Je tedy zřejmé, že po roce 1991 byl Krym poprvé bezprostředně vystaven ukrajinskému vlivu a způsobu rozhodování. Bylo pro něj tedy těžké přizpůsobit se a sžít se zbytkem země, zejména přijmout podřízené postavení v rámci Ukrajiny.

Základní ideu květnové ústavy lze vyjádřit neochotou a odmítnutím krymské vlády přizpůsobit se fungování ukrajinského státu a přijmout podřízené postavení v rámci Ukrajiny. Vyhlášení květnové ústavy v roce 1992 představovalo odmítnutí stát se integrální součástí Ukrajiny, tudíž nic pozitivního pro jejich vzájemné vztahy. Dokument z května 1992 byl pro kyjevské politické centrum nepřijatelný, protože umožňoval krymským zástupcům rozhodovat se bez ohledu na ukrajinskou vládu. Sám povyšoval Krym na úroveň rovnocenného partnera Ukrajiny. Politické představy ukrajinské i krymské vlády se tímto aktem zásadně odlišily, proto se ukrajinská politická reprezentace obávala ještě většího rozchodu zájmů, který by mohl plynout z přijetí některých separatistických požadavků a s tím spojené možné ztráty Krymu.

Další problém vznikl v roce 1994. Odmítnutí květnové ústavy Kyjevem v roce 1992 neznamenal, že by se krymská vláda podřídila. Naopak zde narůstalo rozhořčení nad tím, že práva poloostrova jsou opomíjena, což podpořilo popularitu separatismu. Rok 1994 představoval vyvrcholení krymského separatismu, které následoval již zmíněný následný pád. I v tomto případě znamenalo vzkříšení květnových ústavních požadavků zhoršení krymsko-ukrajinských vztahů, které se ocitly na hraně mnohem závažnější krize. Mezi léty 1992–1994 Ukrajina neustále podceňovala krymskou otázku. Druhá strana toho využila a rozhodla se ještě jednou zabojoval proti ukrajinské vládě. Tento incident však skončil poražením separatistického ruského hnutí a také poražením květnové ústavy, i když očividně ne v paměti obyvatel Krymu.<sup>89</sup>

Separatistické požadavky vyjádřené v květnové ústavě lze také zkoumat z hlediska nároků, které byly ve skutečnosti splněny. Toho lze docílit porovnáním ústav 1992 a konečné krymské ústavy z roku 1998, která platila až do krymské krize v roce 2014. Ústavní proces byl v reálu složitější. I když se o krymské ústavě jednalo od roku 1992, ve skutečnosti nemohlo oficiálně dojít k přijetí žádného ústavního dokumentu až

---

<sup>89</sup> Malgin, *Krymskii uzel*, 25.

do roku 1996, kdy byla přijata ústava Ukrajiny. Jelikož se v ukrajinském politickém spektru, až na výjimky, nevyskytoval nikdo, kdo by podporoval přijetí separatistické ústavy a vytvoření federativního spojení Krymu a Ukrajinou, žádné takové záruky přijaty nebyly. Padly zde i názory demokratických a levicových stran, že by Ukrajina neměla garantovat Krymu autonomní status. Národní demokratické strany požadovaly dokonce zrušení ústavního nároku pro Krym a podporovaly spíše práva Krymských Tatarů.<sup>90</sup>

Práce na nové krymské ústavě započaly v roce 1995, kdy došlo k neutralizaci krymského separatismu. Krymští byli nuceni zmírnit své požadavky. Oproti květnové ústavě se nová krymská ústava platná od roku 1998 lišila v mnoha ohledech.<sup>91</sup> Květnová ústava definovala Krym a Ukrajinu jako dva rovné státy; naopak nová ústava definovala Krym jako pevný komponent ukrajinského státu. Pravomoci byly limitovány vlastní ukrajinskou ústavou a ukrajinskými zákony, které určovaly vztah mezi Ukrajinou a Krymem. Krymská květnová ústava z roku 1992 a úřad krymského prezidenta byly zrušeny. Zejména zákaz prezidentského zřízení na Krymu znamenal pro kyjevské politiky po období Meškovovy vlády oddych a věřili, že tak další separatistické hrozbě předejdou. Do uspořádání krymské vlády mohla Ukrajina zasahovat také. V nové krymské ústavě z roku 1998 se nevyskytovaly požadavky na dvojí nebo separátní občanství, vlastnictví přírodních a nerostných zdrojů, kontrola nad krymskými obranými složkami a úřad krymského prezidenta. Tyto požadavky byly uskutečnitelné, pouze pokud by se státy nacházely ve formě federace, nikoliv v unitárním státním uspořádání. Z ambiciózních požadavků vyjádřených v roce 1992 nezbylo mnoho. Krym sice měl odlišný administrativní status než ostatní oblasti Ukrajiny, ovšem fakticky neměl o moc víc pravomocí a kyjevská vláda hleděla na krymské politiky s podezřením.<sup>92</sup>

Z toho plyne, že se krymské vládě nepodařilo vydobýt si své požadavky vyjádřené v květnové ústavě a přizpůsobit vztah s Ukrajinou k obrazu svému. Ukrajině se podařilo na nějakou dobu udržet své autoritativní postavení, navzdory tomu se krymský odmítavý postoj a ideje květnové ústavy promítaly i nadále v krymsko-ukrajinských vztazích.

---

<sup>90</sup> Riabushkin, T. 3: *Krym*, 61–62.

<sup>91</sup> Konstitutsiia Respubliki Krym ot 23. 12. 1998

<sup>92</sup> Kuzio, *Ukraine-Crimea-Russia*, 170–175.

## Závěr

Jedním z nejdůležitějších faktorů působících na prohlubování separatistických tendencí na Krymu byl rozpad Sovětského svazu a vznik nezávislé Ukrajiny. S tím byla také spojena krymská snaha získat autonomní status a pozdější potřeba ho definovat. Obyvatelé Krymu, jmenovitě ruská menšina na Krymu, se cítila být ohrožena při pomyšlení nad ukrajinskou správou svého území. Sympatie obyvatel Krymu k Sovětskému svazu a Rusku kontrastovaly s ukrajinskou opatrností vůči všemu ruskému a tím, že Ukrajina byla jedním z nehlasitějších odpůrců SSSR. Ukrajina se těšila z faktu, že je konečně nezávislá a problém na Krymu byl marginalizován, což vedlo ještě k větší radikalizaci separatismu. Krym nebyl zapojován do rozhodování o svém vlastním území, to můžeme vidět na příkladu organizace příchodu Krymských Tatarů.

Dalším rysem prohlubování separatistických tendencí v období mezi léty 1989 a 1992 je obava části krymské společnosti z ukrajinského nacionalismu. Je důležité zmínit, že tyto obavy nebyly nikdy naplněny. Na Krymu nikdy nedocházelo k ukrajinizaci a status ruského jazyka na Ukrajině byl vždy důležitý, protože ho považuje za vlastní i mnoho Ukrajinců. K čemu zde docházelo bylo upírání jeho autonomních práv. Z vymezování se vůči ukrajinské centrální vládě vznikla idea samostatnosti, kde by si obyvatelé Krymu mohli spravovat své území.

Za všechny problémy, se kterými se Krym na počátku 90. let musel vypořádat, byla obviňována Ukrajina, a jelikož se Rusku vedlo o něco lépe, vznikl i nápad možného svazku s Ruskem, ke kterému měli obyvatelé poloostrova mentálně blíže než k Ukrajině.

Co se týče politické mobilizace, první kapitola popisuje politické působení separatistů a jejich postupnou převahu v krymské vládě mezi léty 1989 a 1992. Zmíněný politický program separatistů se stal velmi populární mezi krymským obyvatelstvem, a je zde možné sledovat pojítka mezi požadavky separatistického hnutí a požadavky obsaženými v květnové ústavě. Tyto požadavky se staly ještě populárnější potom, co byly ukrajinskou stranou zamítnuty a umírněnější politici se ukázali v očích krymského obyvatelstva jako neschopní.

Přelom 90. let na Krymu je obdobím změn, se kterými se krymská společnost těžko vyrovnávala. Záchranu před problémy spojenými s rozpadem SSSR, fungováním

---

uvnitř nezávislé Ukrajiny a nastoupením celospolečenských přeměn viděla krymská strana zatím v získání a definování autonomního statusu, i když postupnou radikalizací separatismu se zdá, že usilovali o víc než to. Politické spektrum se seskupilo především okolo problematiky krymské autonomie a redefinice vztahu s Ukrajinou.

Na těchto základech vzniká potřeba definovat svá práva ústavně, především potom co se Ukrajina pokusila Krym politicky oslabit zákonem, který měl definovat jeho status a pravomoci jako součásti Ukrajiny. V reakci na to vyhlásil Krym 6. května 1992 první krymskou ústavu po rozpadu SSSR, která představuje první velké odmítnutí podřídit se rozhodování ukrajinské vlády. Oné problematice se věnuji v druhé části této práce. Květnový dokument byl otevřeným sdělením požadavků, které byly důležité pro krymskou vládu. Byl velmi ambiciózní a obsahoval některé kontroverzní pasáže, jako je například návrh smluvního partnerství, separátní občanství nebo oddělená zahraniční politika. Asi jejím nejkontroverznějším aspektem byl fakt, že umožňovala případnou secesi Krymu.

Krymské požadavky byly ukrajinskou stranou zamítnuty, což vyvolalo na Krymu nejen rozhořčení, ale také strach, aby nepřišli o svou autonomii. Strach, který se promítnul především v následných jednáních, jimiž se zabývám v druhé části této práce, která se snaží obsáhnout bezprostřední dění a následky po vyhlášení ústavy. Květnová ústava byla sice zamítnuta, ale donutila Kyjev se na chvíli více zabývat děním na Krymu a jeho právy. Z tohoto faktu vyvozují, že samotná jednání byla pro krymskou reprezentaci důležitější než výsledky, neboť se spokojily pouze s malým zlomkem toho, co původně chtěli. Jak už jsem zmínila, krymští politici byli v jednáních velmi opatrní hlavně kvůli obavě z úplné ztráty svých práv. Tato opatrnost se jim poté vymstila, jelikož ztratili podporu krymské veřejnosti a těchto antipatií využilo separatistické hnutí, které se tak dostalo do vlády a získalo větší podporu veřejnosti. Květnová ústava tedy ovlivnila krymsko-ukrajinské vztahy tak, že konflikt vyostřila na jedné straně. Dalším důležitým aspektem je, že definovala krymskou vizi, nejen separatistickou, protože s ní souhlasilo vlastně téměř celé politické spektrum. Na druhé straně získala zájem Kyjeva a umožnila vyjednávání.

Květnová ústava sehrála důležitou roli i v dalším vývoji krymsko-ukrajinských vztahů. Konflikt, který na Krymu vzplanul v roce 1994, měl nejbliž k tomu stát se potenciálním ozbrojeným konfliktem. Vznik konfliktu je spojen s tím, že se krymská vláda opět snaží prosadit svá práva a vrací se opět k požadavkům květnové ústavy. Podruhé na ně ukrajinská strana reaguje mnohem ostřeji, zamítá je a zakazuje. Navíc

dochází k omezení autonomních práv, takže v reálu o žádnou autonomii nejde a Krym téměř nemá více práv než ostatní oblasti Ukrajiny. Práce také zahrnuje rozbor konfliktu z roku 1994, protože důležitý pro analýzu celkového dopadu květnové ústavy a také pádu separatismu na poloostrově. Jelikož květnová ústava je jedním z důležitých faktorů pro pád separatismu na Krymu, je tedy důležité analyzovat její roli v krymsko-ukrajinských vztazích, a to i v kontextu konečné krymské ústavy z roku 1998. Analýza dopadů květnové ústavy se neobejde bez bližšího prozkoumání nejdůležitějších událostí spojených s květnovou ústavou a pádem separatismu na Krymu.

Důvody, proč je květnová ústava důležitá pro krymsko-ukrajinské vztahy, spatřuji především v tom, že představovala pro obě strany velmi výrazný krok, bez něhož by se mohly vztahy mezi těmito stranami ubírat zcela odlišným směrem. Květnová ústava v první řadě posílila separatismus na Krymu a stala se jeho programem, který byl majoritně podporován, a to i umírněnějšími politiky. Definovala vztah mezi Krymem a Ukrajinou, tak že se obě strany cítily ohroženy jedna druhou. Kyjev tímto spatřil v květnové ústavě plný separatistický potenciál republiky Krym.

Z této práce vyplývá, že celkový dopad, který měla na krymsko-ukrajinské vztahy byl negativní v tom, že květnová ústava potenciálně narušovala tyto vztahy a na začátku 90. let nastavila precedent, který se promítnul i do dalších jednání mezi krymskou a ukrajinskou vládou. Obzvlášť po reinstalaci květnové ústavy v roce 1994 zamezila dalšímu kompromisnímu jednání mezi krymskou a ukrajinskou vládou. Požadavky byly definovány tak ambiciózně, že ústava představovala mrtvý bod ve vztazích mezi Kyjevem a Simferopolem. Ukrajina by musela být zcela jinou zemí, aby mohla tyto požadavky přijmout. Kromě toho si byla kyjevská vláda vědoma toho, že pokud by květnová ústava platila, Krym by nebyl pod kontrolou Ukrajiny a mohla by ho lehce ztratit. Udržet si Krym se stalo pro Ukrajinu i otázkou hrdosti. Pro krymskou vládu představovaly květnové požadavky ideální stav věcí, který by je uspokojil. Proto nebyli schopni smířit se s něčím jiným. Snad jediným pozitivním dopadem květnové ústavy bylo jednání bezprostředně po jejím vyhlášení v roce 1992, kdy se alespoň na chvíli zdálo, že dojde ke kompromisu. Krymská strana se však s kompromisem nesmířila a květnová ústava stále existovala jako symbol krymského boje o sebeurčení.

Vedlejší výzkumná otázka řeší, proč byla květnová ústava pro Ukrajinu nepřijatelná. Mimo to, že byla v rozporu s ukrajinskými zákony, obsahovala nepřijatelné požadavky a další věci, o kterých jsem se v průběhu práce již zmínila. Jde také o to, jakou symboliku představovala. Krym měl autonomní status, který byl pomyslnou

autonomií pro ruské obyvatelstvo Krymu, tím pádem i květnová ústava byla orientována na požadavky ruského hnutí. Vyhlášením květnové ústavy se ruské obyvatelstvo na Krymu zcela odmítlo podříditi a respektovat Ukrajinu jako svoji zemi se svojí formou vlády. Nepřijatelnost květnové ústavy tedy primárně vězí v tom, že krymská vláda neuznává autoritativní postavení Ukrajiny a necítí se být její součástí.

V dnešních dnech jsme již schopni analyzovat situaci v 90. lépe, protože vidíme, že problémy, které zde vznikly již na začátku 90. let přetrvávaly a vyvrcholily v roce 2014 opravdovou secesí Krymu od Ukrajiny. Vyvozovat však závěry dopadu květnové ústavy na krymsko-ukrajinské vztahy z aktuální situace je nad rámec této práce, i když některé aspekty předkládané práce potvrzují současný stav na Krymu.

Na zhoršení krymsko-ukrajinských vztahů mělo dopad mnohem více faktorů než květnová ústava, přesto se dá považovat za jednu z klíčových událostí. Pokud bychom chtěli zkoumat krymsko-ukrajinské vztahy komplexněji, je nutné zahrnout také vztahy v komplikovaném trojúhelníku Rusko, Ukrajina a Krym. Vztahy s Ruskem a ruská zahraniční politika totiž měly značný dopad na celou záležitost vývoje krymského separatismu v rámci Ukrajiny. Dalšími aspekty vývoje krymsko-ukrajinských vztahů jsou také vztahy s Krymskými Tatary nebo ukrajinská zahraniční politika. Dle mého názoru právě květnová ústava a vyhlášení samostatnosti v roce 1992 představují významný díl mozaiky, kterým je problematika krymského separatismu a úkolem této práce je prokázat důležitost květnové ústavy v krymsko-ukrajinských vztazích.

## Summary

To sum up, the Constitution of May 1992 was significant because it was important Crimea's step towards having control over the peninsula. Without taking these measures, the Crimean-Ukrainian relationship could develop in a completely different way, because the constitution radicalized the relations and became precedent in further development.

Firstly, the impact of the Crimean constitution was that it strengthened the position of the separatism on the peninsula and became its official manifest, which was supported by the majority of Crimean politicians, even by the moderate ones. It defined the relationship between Crimea and Ukraine in the way that both felt threatened by each other more than before. Kyiv fully realized the potential of Crimean separatism. This bachelor thesis shows that the May constitution influenced Crimean-Ukrainian relations in a negative way. As an evidence, we can use the conflict between the Crimean Peninsula and Ukraine in 1994, in which the constitution worsened the situation. The requirements of Crimean administration were defined too ambitiously, so the constitution can be seen as a deadlock in Crimean-Ukrainian relations. Ukraine was forced to change its whole state policy by this document, because the constitution conflicted with the centrist order of the country. Ukraine was fully aware of the fact, that the constitution would mean less control over Crimea and possible loss of the peninsula if adopted. It became the question of national pride to keep Crimea as a part of the country. Contrarily, Crimea saw the constitution as an ideal state of affairs which would satisfy the people of Crimea, respectively Russian minority. Because of that they were not able to make a compromise and reconcile with less. Perhaps the only positive impact of the May constitution is that it provoked negotiations between these two subjects which was seen as a hope for improving the unity. However, Crimea was not satisfied with further development and the lack of authority over their land. The Constitution of May has determined Crimean requirements and was relevant for the duration of period when the peninsula remained part of Ukraine.

Secondly, part of my research is to answer why the May constitution was unacceptable for the Ukrainian government. Not only was the constitution in contradiction with Ukrainian law, and contained unsuitable requirements etc., but it also demonstrated certain symbolic. Because the constitution and the autonomous



requirements mostly orientated on the Russian minority, it showed that the minority is rejecting the idea of independent Ukraine, its principles and most important Ukraine as their home. Ukrainian government rejected the May constitution because Crimea did not feel as a part of Ukraine and did not recognize its superiority.

Nowadays, we are able to analyze the aftermath of the May constitution and issues of the 1990s more clearly because of the Ukrainian crisis 2014 and the annexation of Crimea by Russian Federation. However, to draw a conclusion out of it is beyond the framework of this bachelor thesis. Many more aspect impacted the development of Crimean-Ukrainian relations than the Constitution of May 1992, although it can be considered as one of the important factors. If we demand to make more complex analysis of Crimea-Ukrainian relations, we should also include the relations with Russia. The complicated relations of the Ukraine-Crimea-Russia triangle and Russian foreign policy were significant for evolution of Crimean problematic. Another aspect for further analysis are also relations with Crimean Tatars, Ukrainian foreign policy or other aspects of Crimea-Ukrainian relations. The development of relations between Crimea and Ukraine is a very complex issue which involves lots of components. In my opinion, the Constitution of May 1992 is one of them and it presents an important piece of the mosaic of the problematic issue of Crimean separatism.

Seznam použitých zkratek:

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SSR – Sovětská socialistická republika

SNS – Sdružení nezávislých států

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

ASSR – Autonomní sovětská socialistická republika

RSFSR – Ruská sovětská federativní socialistická republika

## Bibliografie

### Primární zdroje:

Konstitutsiia Respubliki Krym ot 6. 5. 1992. Officiální web ukrajinské Verchovné rady. <http://zakon0.rada.gov.ua/krym/show/rb076a002-92/ed19920506> (staženo 2. 4. 2017)

Konstitutsiia Respubliki Krym ot 23. 12. 1998. Officiální web ukrajinské Verchovné rady. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/350-14/ed19981223> (staženo 15. 7. 2017)

Zákon „o statusu autonomní republiky Krym“. Officiální web ukrajinské Verchovné rady. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2299-12/ed19920429> (staženo 15. 7. 2017)

Opinion on “whether the decision taken by the supreme council of the autonomous republic of Crimea in Ukraine to organise a referendum on becoming a constituent territory of the Russian Federation or restoring Crimea’s 1992 constitution is compatible with constituonal principles”. Official site of European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), no. 762. (March 2014). [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e) (staženo 3. 4. 2017)

### Knižní publikace:

Drohobycky, Maria. *Crimea: dynamics, challenges and prospects / edited by Maria Drohobycky*. Lanham: Rowman & Littlefield, American Association for the Advancement of Science, 1995.

Malgin, Andrej. *Krymskii uzel*. Simferopol: Novyi Krym, 2000.

Motyl, Alexander. *Dilemmas of independence: Ukraine after totalitarianism*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1993.

Riabushkin, Dmitrii. T. 3: *Krym*. In *Regiony Ukrainy: Khronika i rukovoditeli*, ed. Kimitaka Matsuzato et al., 13–124. Hokkaido: Slavic Research Center of Hokkaido University, 2009.

Rosůlek, Přemysl. *Politický secesionismus a etické teorie*. Brno: Barrister and Principal, 2014.

Kasjanov, Georgij. *Ukraina 1991–2007: Ocherki novejshej istorii*. Kyjev: Nash chas, 2008.

Kuzio, Taras. *Ukraine-Crimea-Russia: Triangle of Conflict*. Stuttgart: Ibidem–Verlag, 2007.

Sasse, Gwendolyn. *The Crimea question: identity, transition, and conflict*. Cambridge: Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute, 2007.

Scruton, Roger. *Slovník politického Myšlení*. Londýn: Pan Books, 1983.

Wilson, Andrew. *The Ukrainians: unexpected nation*. New Haven: Yale University Press, 2015.

Wilson, Andrew. *Ukrainian Crisis: What Does It Mean for the West*. New Heaven: Yale University Press, 2014.

Odborné články:

Chi mohla Ukrajina vtratyty Krym v 1990-X rokach!?. Address by Olena Ljubovec. *Officiální web ukrajinského institutu národní paměti*. <http://www.memory.gov.ua/publication/olena-lyubovets-chi-mogla-ukraina-vtratiti-krim-u-1990-kh-rokakh> (staženo 2. 4. 2017)

Goble, Paul. „Russian national identity and the Ukrainian Crisis“. *Communist and Post-Communist Studies* 49, (2016): 37–43.

Krym 94: Separatisty rozpochinajut i ... prograjut. Officiální web ukrajinského nezávislého centra geopolitických studií Borisfen Intel (květen 2013). <http://bintel.com.ua/uk/3-projects/krym-94/> (staženo 2. 4. 2017)

Markus, Ustina. „Crimea Restores 1992 Constitution“. *RFE/RL Research Report 3*, (červen 1994), 9–12.

Sasse, Gwendolyn. „The „New“ Ukraine: State of Regions“. *Regional and Federal Studie 11*, č. 3, (2001): 69–100.

Sasse, Gwendolyn. „Conflict-Prevention in a Transition State: The Crimean Issue in Post-Soviet Ukraine“, *Nationalism and Ethnic Politics 8*, č. 2, (2002): 1–26.

Solchanyk, Roman. Crimea: between Ukraine and Russia. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1996. <https://www.rand.org/pubs/reprints/RP510.html>. (staženo 15. 7. 2017)

Wilson, Andrew. „Crimea’s Political Cauldron“. *RFE/RL Research Report 4*, (listopad 1993), 1–8.

Wydra, Doris. „The Crimea Condurum: The Tug of War Between Russia and Ukraine on the Question of Autonomy and Self-Determination“. *International Journal on Minority and Group Rights*, č. 10, (2004), 111–130.

